

LAIKMETS

Mr. 2
1944. g.
7. ceturksnis
988 0. 25

Tautā mūsu droši stājas darbā

ŠAUBU SĒJĒJI

Ja kāds tev uzglūn ar nāves ieroci rokā J tīkodams atņemt tev brīvību, paņem tavu zemi un mantu, laupīt pat tavu dzīvību, tad tu zini, ka tas ir tavs naidnieks. Tu arī zini, ka tam bez kādas vīlcināšanās jāpretojas, ka tas noteikti jāatvairā. Ja mūsu zemei un tautai uz mācās naidnieks no austrumiem, tad arī zinām, ka atvairīšanas ugunij jāvērsas pret austrumiem. Tā lieta katram skaidra.

Daudz neskaidrāka jau cita parādība, kas tomēr nodara lielu postu. Tā ir pastāvīgā šaubīšanās. Pareizāk sakot — tie ir nemitīgie šaubu cēļi, šaubu izplatītāji. Varam teikt, ka daži tāds šaubu sējējs nodara lielāku postu nekā naidnieka kareivji kaujas laukā. Šaubu sējējs taču grib panākt neskaidribu politiskā noskaņojumā, grib jaukt mūsu vienprātību, vājināt mūsu gribu, mazināt pretestības spēku un cīņas sparū. Šaubu sējējs vēlas apjukumu un chaosu.

Varbūt arī jums būs gadījies sastapt cilvēku, kas it kā citu neko neprot un negrib, kā vien šaubas modināt un, ja tās pamodinātas, tad neatlaidīgi un sistematiski tās stiprināt. Tur viņš labi ievingrinājies, savu nolūku pārvērtis par sportu. Savus apgalvojumus viņš it kā dibina uz faktiem. Tikai šos faktus jums ne katrreiz iespējams tūlīt pārbaudīt.

Par slimnieku šo šaubu sējēju ļaudis netur, kauču tas daudz jaunāks par parastu slimnieku, kas izplata baciļus. Jo no šaubu sējēja nelūko izvairīties un pēc nejaušas satikšanās rūpīgi nemazgā rokas. Cik dažam labām pat ļoti gribas satikties ar šādu cilvēku, jo tas pastāsta kaut ko pavisam „jaunu”. Runā viņš veikli, kā stāstīdams par lietu, kas viņam skaidra kā diena un par ko arī citiem nebūtu jāšaubās. No tā var spriest, ka šaubu sējējs to pašu stāsta visiem, ar ko vien sastopas, un ka viņš sagatavojies arī aizstāvēties, ja kāds nostātos pretī.

Šaubu sējējs runā daudz, un runas gala secinājums parasti ir: Mēs kā tauta esam bezdabīga malā, tagad vēl kaut ko darīt latviešu tautas labā — tīša neprātība un apmānīšanās; atliek tikai rūpēties par savām pašā lietām.”

Lūk, cilvēks, kas nodara postu! Viņš izliekas tev par draugu, un tu varbūt viņu kā draugu arī uzskati. Viņš it kā grib tieši tavu labumu. Tā tu nepamani, kā saindē to āķu, no kuņas dzeri tu un no kuņas dzer arī vājāka rakstura cilvēki.

Ja ļaudīm vispār būtu tikpat lielā interese par šādām psihiskām kaitēm, kā tas ir par parastām slimībām, tad arī no šāda politiska un nacionāla slimnieka vairītos. Diemžēl, tādas intereses nav. Dažs labs tādu slimnieku notur par tālredzīgāko, piesardzīgāko, gudrāko, notur par istu patriotu, kas prot patiesībai acs skatīties un neprātīgiem fantāstiem noraut miglas plīvuru.

Tīkmēr šaubu sējējs turpina savu darbu, savu saindēšanas postu darbu. Dažreiz jau tik nekaunīgi, ka klausītājam rodas aizdomas, mostas īgnums un sašutums. Tomēr

runātājam netiek isti klāt. Viņš taču nāk kā draugs un runā kā īsts labvēlis, tieši tavā labā. Bet kāda pievilšanās!

Būsim modri un nejausim mazināt mūsu gribu! Kā dzejnieks saka, mēs būsim lieli tik, cik liela būs mūsu griba. Bet līdz ar gribas, īsti, ar lielākas, labākas, latviskākas nākotnes gribas nokaušanu vai vājināšanu būs sākti arī mūsu pašu iznīcināšana vai vismaz vājināšana. Tas tik skaidrs, ka neprasa pat pierādījumu. Ja nu kam tieši vajadzīgi piemēri, lai ielūkojas tautu vēsturē, lai ieskatās atsevišķu individu likteņos. Kur nav gribas, tur nav ceļa uz labāku rītdienu.

Tas pats dzejnieks saka arī sekojošo: Līdz ar lielākiem mērķiem aug lielumā spēki un tīkums. — Šaubu sējējs, kā zinām, cenšas nojaukt lielākos mērķus, cenšas apšaubīt augstākos ideālus. Tie — viņš saka — ir tikai murgi, tukšas fantāzijas. Prātīgais cilvēks, viņš apgalvo, nenodarbojas vairs ar ideāliem, bet skatās uz dzīvi un pasauli reāli, pievāc, ko var acumirkli pievākt.

Tā redzam, ka netikums ir — sēt ļaužu sirdīs šaubas un neticību ideāliem. Vai nav pat labāk mirt ar savu cīkdeno ideālu, nekā apnicīgi dzīvot šaubu purvājā? Tad vismaz nākošais pacels ideāla karogu un drīz ieraudzīs ap to pulcējamies jaunus meklētājus un mirdzam nākošo paaudžu acis.

Vai mūsu tautiskās atmodas laikmeta darbinieki būtu ko pamākuši, ja viņi būtu klausījušies tādos šaubu sējējos? Šaubu cīlātāji bija arī tais laikos. Pašu latviešu rakstos varam uzrādīt vietas, kur apšaubīta vai pat gluži noliegta latviešu tautas nākotne. Istie latviešu patrioti tomēr nelikās samulsināties, viņi darīja darāmo, un lūk, — latvieši drīz vien uzrādīja lielu tautisko progresu.

Līdzīgi šaubu sējēji un ideālu noniecīnātāji parādījās ap Latvijas valsts dzimšanas laiku. Šai gadījumā pat dokumenti nav jāmeklē, jo vēl viens otrs no šiem šaubu meistariem staigā apkārt, vai nu izārstējies no savas kaites, vai vēl dziļāk ierāvis savā šaubu čaumalā, lai ar to arī nomirtu, vai arī gaidīdams izdevīgu gadījumu, lai atkal turpinātu savu indēšanas darbu.

Ja papētītu šos šaubu sējējus, tad droši vien atklātos, ka viņi sīgst vai nu ar kādu psihisku slimību, vai ar komūnismu, vai citu mūsu tautai nevēlamu sērgu. Šaubu sējējam, ja būsiet pietiekami uzmanīgi ieklausījušies, būs arvienu kāds blaku nolūks. Mūsu dienās tas izpaudīsies kā tieksme satricināt ticību uzvarai, mūsu nākotnei, kā tieksme vājināt cīņas sparū, aizcirst ceļu uz nākotni.

Tagad, kur mūsu tautai jāpiedalās lielajā cīņā pret austrumu briesmām un kur dabiski jāpārvar dažas kara laika grūtības gan saimniecībā, gan kultūras dzīvē, gan tīri dvēseliskā laukā, — izsēt šaubas un neticību — patiesi lielākais netikums un noziegums.

Tautas kodols, par laimi, vesels un nepazīst šaubu indi. Latviešu tauta dzīvos, Latvija būs!

Aicgarnibas

ZOBENS, KRESLS UN BIBELE.

Kas bija pagājušā gada lielākais notikums?

Nešaubīdamies atbildēsim: Anglijas karaļa Džordža dāvātā zobena pasniegšana karaļa tēvoča Nikolaja II slepkavu maršalam Staļinam Teherānā. Pēc Čerčila pielabināšanās vārdiem Staļins visžēlīgi pieņēmis zobenu, noskūpstījis to un nodevis tālāk Vorošilovam. Reutersa aģentūra neizpauž, ka Josifs esot teicis: „Duša jūbezņij, paglabā šo tuteņi, kamēr vajadzēs! Mana drauga Vinstona ķēniņam laikam gan ļoti kutelīgs kakls, ka viņš mums sūta pats savu dunci...”

Un kāds bija pagājušā gada drosmīgākais notikums?

Bez šaubām tas, ka Ruzvelts atceļā no Teherānas apmeklēja Kartāgas drupas Ziemeļāfrikā un, kā Reutersa aģentūra ziņo, „sēžot ērtā krēslā un skatoties uz jūru,” licis ģenerālim Eizenhaueram sniegt paskaidrojumu par Vidusjūras stratēģiju. Un kad Ruzvelts mājās rādījis savai sievai šī notikuma foto uzņēmumu, Eleonora sasitusi rociņas un izsaukusies: „Vīriņ, tu uz Kartāgas drupām? Tiešām, tu te izskaties kā pats kanibāls!” Bet vīriņš kautrīgi piebildis: „Ja tu, večļņ, domā to kaļavadoņi, tad jāsaka Hannibāls, nevis kanibāls...”

Bet kāds bija pagājušā gada ļautrākais gadījums?

Pēc Londonas avižu ziņām Amerikas Savienotās valstīs pagatavoti glābšanas plosti preču un kara kuģiem, kas apgādāti ar pavadu, cepamo pannu, cigaretēm un bibliem ar lietošanas pamācību „izmisuma acumirklim”. Un okeanā pēc amerikāņu kuģa torpēdēšanas divi jūrnieki tiešām arī nokļuvi uz tāda plostā. Viņu prieks bijis neizsakāms. „Pavards un panna, Džon, tas ir simboliski: drīz mēs būsim ellē, un tur mūs cepinās!” teicis pirmais jūrnieks. „Tad vismaz nesals!” atteicis otrs, aizsmēķēdams cigaretē. „Paskat, Džek, te jau ir arī kāda grāmata, — vai tu proti lasīt?” „Trakais, par ko tu mani tur, es — un lasīt? Bet rādi šurp, tā varbūt nemaz nav grāmata. Mēs tādos traukos slēpām viskiņu.” Viņš veikli saplēsa bibliem un nosplāvēs iemeta jūfā: „Grāmata gan!” Otrs jūrnieks smējās pilnā kaklā. „Plānprātīņ, tu varbūt vēl gribēsi, lai Ruzvelts mums piegādā uz ploštiem gerlas konservu kārbās, ko?”

IDEOLOĢIJAS ŠKOBIŠANĀS.

Angļu darba partijas avīze „Daily Herald” raksta: „Staļina vadībā padomju Krievija šī kara gaitā atgriezies pie vecās krievu carisma politikas. Staļins rīkojas pēc tādas politikas, kas daudz vairāk atgādina krievu caru nekā Ļeņina politiku. Viņš nekautrējas pat nostāties Pēterļa Lielā testamenta izpildītāja lomā. Tādēļ pienācis laiks norādīt mūsu valdībai un starptautiskajam proletāriātam uz Staļina ideoloģiskās pamatnes pārvērtībām un pieprasīt piemērīgu rīcību.”

— „Duraki,” Staļins esot teicis pēc šīs ziņas izlasīšanas. „Piemērīga rīcība ir jau notikusi: es pavēlēju komponēt valsts himnu, ko likšu spēlēt teļājoj Londonā. Internacionāli vīgtā novazājuši pa savām baznīcām, ka svīngos brīžos tā vairs neder. Bez tam Pēterlim Lielajam arī neesot pūsta internacionāle.”

G. A.

Volchovas frontē

Frontes joslā iepazinās kopā ar citiem žurnālistiem ar lazaretēs apstākļiem un iekārtu. Ārsts Marovskis ieveda mūs barakā un parādīja lazaretēs telpas. To dienu nebija ambulancē daudz pacientu. Vairāki kaņavīri bija salasījušies zobārsta kabinetā. Slimnieku nodaļas bija patukšas. Ārsts paskaidroja, ka ievainotie pa lielākai daļai izveseļojušies un aizgājuši atvaļinājumā. Tālāk mēs apskatījām operācijas istabu un tad iegājām pie grūti ievainotajiem. Starptiem gulēja kāds, kam bija izdarīti 18 šuvumi; krīzi tas bija pārcietis un, cerams, izveseļosies. Ārsts Marovskis frontē ļoti iecienīts. Ar savām operācijām viņš darījis daudz brīnumu, izceldams no gultas tādus, kam, šķita, nebija vairs nekāda glābība. Es satiku tur kādu no saviem bijušiem Liepājas mākslas skolas audzēkņiem. Sākumā es viņu nepazinu, bet viņš mani pieaicināja pie sevis un pasacīja savu uzvārdu. Pēc tam viņš man pastāstīja, ka kaujas brīdī steidzies palīdzēt ievainotam kaņabiedram, bet netīši uzskrējis uz mīnu un uzsperts gaisā. Tas mani lūdza pagaidām nezinot vecākiem par viņa slimības stāvokli. Viņš izsacīja cerību, ka pats drīz varēsot atgriezties mājās, lai satiktu savējos.

Atgriežoties no lazaretēs, braucu gar kapiem, kur apbedīti apmēram 100 latviešu leģionāru. Tie ir latviešu frontes kapi. Vārtos redzams vairogs ar Latvijas krāsām. Šeit Volchovas purvos atdusas tie, kuŗu sirdis kvēloja par Latviju un kuŗu pēdējā elpa piederēja dzimtenei. Uz brīdī apstājos pie virsnieka Šnēberga, Junkera un Indāna kapu kopīgas. Daži kapi svaigi pušķoti: nolikti vainagi un ziedi. Redzams, ka piederīgie rūpējušies par kapu apkopšanu.

Par leitnantu Indānu man stāstīja, ka viņš izjutis savu likteni un nojautis tuvo nāvi. Bieži tas teicis: „Visi kārtībā — turēsimies, cik varēsim, kamēr uzvarēsim.” Tāda ir pa lielākai daļai kaņavīru mentālitate. Viņi ir fatālisti. Viņi visi tic liktenim: ja būs lemts dzīvot, izies sveiks cauri visām ugunīm un paliks neskārti; ja būs lemts mirt, tik un tā neizglābsies, lai kā pūlēties. Kāds kapteinis piezīmēja: „Mēs ticam, ka Dievs vada cilvēku likteņus un Dievs ir mūsu stiprā pils.”

Kādā bunkurā sarunājoties ar virsniekiem par kaujām pie Alkazara, daudzi izcēla pulkv. Veisa varonību. Viņš vadījis 5. septembra kauju. Viņam bija padotas kā latviešu, tā vācu vienības. Kaujas laikā vislielākā uguni viņš parādījis pilnīgu aukstasinību un visticamāko kaņavīra morālisko stāju. Bolševiki laiduši vajā bombas, kas radījušas šausmīgas liesmas — dūmi un migla visapkārt. Te pēkšņi zvana. Pulkv. Veiss jautā: „Vai vēl turas?” Viņam atbild: „Mēs turamies droši.” Tiešām, latviešu leģionāri cīnījās kā lauvās. Tie,

kas saspīesti sēdēja bunkuros, izcietā tādās pašas briesmas, jo granātas sprāga vienā stūrī un otrā stūrī.

Mūsu kaņavīri savām asinīm raketa jaunās Latvijas vēsturi. Pulkv. Veiss ir viens no mūsu tautas varoņiem, kas pierādījis, ko spēj veikt latviešu cīnītājs.

Kāds virsnieks man sacīja: „Vai zināt, jāprot cīnīties un jāpierod pie jenaidnieka, jāzina viņa stiprās un vājās puses.”

Aizbraucot no frontes, mēs ieradāmies vizītē pie brigādes komandiera, kas mūs, žurnālistus, laipni uzņēma. Viņa darba kabinetā mēs pavadījām pāris stundas dzīvās sarunās. Komandieris interesējās par dzīvi Rīgā un par iedzīvotāju noskaņojumu. Mums nācās par to viņu informēt. Viņš aizrādīja, ka kaņavīri, atgriežoties no atvaļinājuma, viņam ziņojot par nepatiesām baumām, kas

Ziemeļu frontē ievainoto transportam lieto motorkamānas.

Zīmēj. P. K. kaņavīra zīmētājs Klerks (HH)

Rīgā izplatītas, un pie tam zīmīgi piemētināja: „Rīgā taisa baumas; labāk lai brauc uz fronti, tad rimsies baumas.”

Frontes joslā mūs visur pavadīja kā pie latviešu leģionāriem ierakumos, tā arī citās vienībās unteršturmfiirers Š. Viņš gādāja par viesmīlību, izstrādāja žurnālistu apmeklējumu programmu un parādīja vislielāko laipnību. Dr. V. Sanders.

Žurnālisti pie latviešu leģionāru brāļu kapu vārtiem Volchovas frontē. Uz vārtiem redzams vairogs latviešu krāsās.

(Uzp.: „Laikmeta” arch.)

Saulgriežu laika

TRIS JAUNI DOKTORI

Ģenerālkomisārs valstspadomnieks Dr. Drekslers un Latviešu ģ-brīvprātīgo leģiona ģenerālinpektors ģen. Bangerskis kādā Rīgas lazaretē pie ievainotiem karavīriem.

Universitātes Rīgā un Latvijas mākslas akadēmijas mākslas zinātņu docents Jānis Siliņš 1943. g. 30. dec. ieguva Dr. philos. gradu par sekmīgi aiztāvētu disertāciju Augusta Smaržova (Schmarsow) mākslas teorijas pamatjautājumi.

Aizgājuši mūsu trešie kara Ziemsvētki, un trešo reizi austrumu frontes kara uguņu atblāzmā mijušies gadi. Atmiņās šie svētki paliks ar sevišķu iezīmīgumu. Kaut arī miera nebija virs zemes, tomēr daudziem cilvēkiem bija labs prāts. Aizgājušajos svētkos mūsu tauta pierādīja savu vienotību vēl vairāk nekā divos iepriekšējos kara Ziemsvētkos. Dzimtenes darbavietās šis vienotības gars krāšņi izpaudās neskaitāmajos eglītes vakaros, kur draudzīgā saimē pie mirdzošā svētku kociņa pulcējās augstākā priekšniecība, darba vadītāji un visi darītāji. Pieminot tikai dažas raksturīgākās svētku sanāksmes, jāatzīmē „W. Goeggingera” fabrika (dir. Āboliņš), „Laima” (dir. Dzenis), „V. Ķuze” (dir. Veidemanis), „Kaija” (dir. Zekīte), Rauga un liķieņu fabr. (dir. Volmars) u. t. jopr. Bija Ziemsvētku dievkalpojumi pie eglītes, darbinieku koŗa un pašdarbības

pulciņu priekšnesumi, operas mākslinieku koncerti, veiksmīgo un ilggadīgo darbinieku apbalvošana un sadraudzības stundas pie viesību galdiem, kuŗu bagātība pārsteidza un bija sagādāta pašu spēkiem — no darbavietu ģimenes dārziņu un fermu ražojumiem. Strādājošo svētkus jo cildenus darīja vācu armijas un latviešu ģ-leģiona pārstāvji no frontes vai arī ievainotie karavīri. Tautas un karavīru kopību apliecināja daudzas delegācijas ar svētku veltēm karavīriem frontē, lazaretēs un atpūtas vietās. Radās jaunas saites starp vecajiem un jauniejiem karotājiem, piem., veco Imantiešu lieliskais sveiciens (ar dir. Cepleviča un Mantinieka palīdzību) jauniejiem. Rīgas lazaretēs ievainotos pagodināja, personīgi svētku sveicienus nododot, ģenerālkomisārs valstspadomnieks Dr. Drekslers (Drechsler) un latviešu leģiona ģenerālinpektors ģen. Bangerskis. K.

Latvijas mākslas akadēmijas lektrese Milda Liepiņa 1943. g. 29. dec. ieguva Universitātē Rīgā padoģijas Dr. gradu par sekmīgi aiztāvētu disertāciju Miesas būve un psihiskā ipatnība.

KOKGREBUMU IZSTĀDE KAĶĶU IELĀ 30

J. Plepis — Taurētajs.

Deviņi autori ar kopskaitā sešdesmit deviņiem kokgrebumiem šai izstādē reprezentē mūsu mākslinieku aktīvāko kokgrebēju saimi. Ja vēl priekš nedaudz gadiem vērojām vienmuļību un emagumu mūsu baltmelnās mākslas darinājumos, tad tagad tā uzplaukusi pilnā krāšņumā un sniedz patiesu veldzi ne tikai kā grāmatu greznotāja, bet arī kā patstāvīga māksla. Ja agrāk tēlotie priekšmeti bija tik neizveidoti, ka līdzinājās negatīvam, tad tagad tie jau stipri tuvinās pozitīvam. Citreizējos monotonos siluetus atdzīvina gaismēnas kāpinājumi, kas paveruši māksliniekiem sevišķi plašas iespējas.

O. Ābelīte — Gulbis.

Universitātē Rīgā doc. Jānis Alberts Jansons 1943. g. 28. dec. ieguva Dr. phil. gradu par sekmīgi aiztāvētu disertāciju Latviešu masku gājienu kultūrvēsturiskā analīze.

TĀ RADĀS TANKI

Vācu tanks „A7V”, kas vēsturiskajā 1918. g. 24. aprīļa tanku kaujā izrādījās pārāks par sabiedroto tankiem.

Viens no pirmajiem angļu tankiem 1917. g. Cerētā pārsteiguma un morāliskā sabrukuma vietā vācu kaņavīri drīz vien iemānījās sekmīgi apkarot šos lērauda nezvērus.

Kaut kur Vidusjūras piekrastē atrodas neliela pilsētiņa Pola. 1903. gadā, kad tā vēl bija Austro-Ungārijas keizarišķās un ķēnišķīgās flotes osta, te dienēja kāds jauns inženierleitnants Ģinters Burstins (Günther Burstyn). Un turpat flotē uz kādas torpēdlaivas kāds viņa draugs. Gadījās, ka vienreiz, torpēdlaivai dodoties mazā apmācības braucienā, uz tās, kā sava drauga viesis, atradā arī Burstins.

Tie bija torpēdlaivu slavas laiki. Nav brīnums, ka to ātrums un veiklās manevrēšanas spējas jauno inženierleitnantu dziļi iespaidoja. Viņu bija pārņemusi neatlaidīga vēlētānās izgudrot mašīnu, kas tikpat ātri kā šie veiklie kaņakuģi uz jūras varētu braukt un manevrēt pa sauszemi. Pagāja divi gadi, bet no iedomātās brīnummašīnas vēl arvien nekas nebija iznācis.

1905. gadā Burstins ieradās Vīnē. Te pašreiz visu prātus nodarbināja automobiļu izstāde. Vislielākā izstādes sensācija bija Paula Daimlera konstruētais bruņotais automobilis. Burstins jūsmoja. Šī bruņu mašīna ar grozāmo bruņu kupolu un ātrāvēju lielgabalu taču bija īsts sauszemes kaņakuģis. Bet, tuvāk apskatot un izpētījot to, viņa sajūsma plaka. Bruņu mašīna tomēr nebija tāda, kādu viņš bija iedomājies.

Drīz pēc atgriešanās Polā Burstinu aizkondamēdēja uz Dienvidtiroli celt kāda cietokšņa nocietinājumus. Un te kalnos viņš atrada to, ko visu laiku bija meklējis. Lai transportētu smagos cietokšņa lielgabalus pa lietus piemirkušo zemi, artileristi ap riteņiem piestiprināja no platiem koka galdiniem darinātas jostas, un lielgabali nekad neiegrima mīkstajā zemē. Un vēl Burstins atcerējās lasījis, ka Krimas karā esot lietota kāda lokomotīve, kas pati līkusi slīdes. Kā būtu — domāja jaunais inženieris — ja lokomotīves vietā ņemtu automobili un slīžu vietā lielgabalu riteņu galdīņu jostu?

1911. gadā par virsleitnantu paaugstinātais Burstins iesniedza kaņā ministrijai sava jaunizgudrotā „motorlielgabala” projektu, bet to noraidīja. Arī Berlīnē Burstinam nelaimējās. Viņa ideja bija par ātru piedzīvumu.

Tagad Burstins, savācis visu savu naudu, izgudrojumu patentēja, nosaukdams to par motorizētiem bruņu ratiem, kas var virzīties ne tikai pa ceļiem, bet arī pa nelīdzenu apvidu. Lai iepazīstinātu ar sava izgudrojuma priekšrocībām, Burstins rakstīja militāros žurnālos par motorizēšanas un mehānizēšanas nozīmi nākamajā karā. Speciālisti lasīja Burstina rakstus, pasmaidīja par autora „fantastiskajiem” pareģojumiem un... aizmīrsa lasīto. Tie nedaudzie, kas Burstinā redzēja vairāk nekā sapatotāju, varēja tam maz ko līdzēt.

1915. gads. Sabiedroto akcijas Eiropas kaņā laukos ļoti vājas. Aiz dzelzceļnieku žogiem, zemes un betona valņiem, ložmetēju un lielgabalu aizsargātas, vācu pozīcijas šķiet neieņemamas. Sabiedrotie nervozēja. Bija jāatrod kaut kas jauns, neredzēts, lai, izmantojot pārsteiguma brīdi, varētu cerēt uz panākumiem. Ministrijās un štābos

ritēja drudzains darbs, inženieri un izgudrotāji caurām naktīm projektēja, aplēsa un plānoja. Tad angļu pulkvedim Svintonam iesāvās prātā doma pagatavot kāpurķēžu bruņu mašīnu, kuņā spētu velties pāri granātu bedrēm un ierakumiem, kuņā aizsegā kājnieki varētu piekļūt pretiniekam. Vesels inženieru štābs tiek nodots Svintona rīcībā. Darbi risinās vislielākajā slepenībā. Pat sabiedrotā Francijā par to nedrīkstēja zināt. Bet kad 1916. g. janvārī angļi ar savu tanku — kā tie nosauca jauno bruņu mašīnu, ieradās Francijā, tos nepatīkami pārsteidza ziņā, ka līdzīgu bruņu mašīnu konstruējis arī franču pulkvedis leitnants Etjens.

15. septembrī 49 tanki dodas pirmo reizi uzbrukumā Fleras-Kurseletas posmā. Pārsteigums jau tika panākts, taču ne tāds, kādu to vēlējās redzēt sabiedrotie. Un rezultātā — no 36 tankiem, kas sasniedza kaujas lauku, atgriezās atpakaļ tikai puse. Pārējos vācieši bija vai nu iznīcinājuši jeb sagūstījuši. 10 dienas vēlāk pāri palikušie tanki atkal cieta smagus zaudējumus. Labāk neklājās arī franču tankiem. Vācieši sasodīti veikli prata izmantot jauno kaņā ieroču nepilnības. Un to bija ļoti daudz. Tanku ideja neattaisnoja uz to liktās cerības. Angļu kaņā ministrijas kungiem tā likās velta naudas šķiešana, un tie atteicās atbalstīt to. Tikai admirālītātes pirmās lords bija ar mieru financēt jauno ieroču uzlabošanas mēģinājumus un ražošanu.

Arī Vācijā sāka atzīt tanku nepieciešamību. Ar to konstruēšanu tomēr veicās gausi, jo kaņā vadībai svarīgākas šķita zemūdenes un lielgabali. Pirmais vācu tanks kļuva gatavs 1917. g. 11. martā, bet tas neapmierināja speciālistus, un 16. maijā parādījās uzlabotais „A7V” modelis. Bet pa to laiku pretinieki nesnauda, un 1917. g. 20. nov. Francijas kaujas laukos pie Kambrē sākās lielais tanku uzbrukums. 362 tanki, šaudami baltu uguni, vēlās pret vācu pozīcijām, un aiz tiem soļoja neskaitāma kājnieku masa. Četrpadsmit dienu ilgajās kaujās gan sākumā angļiem izdevās pārraut pretinieku fronti, taču vācu pretuzbrukumā tiem iegūtais bija jāpamet, pie kam tie zaudēja pāri par 100 tanku.

1918. gada 24. aprīlis ir zīmīga diena tanku attīstības vēsturē, jo tad pie Villē

Bretonē norisinājās pirmā tanku kauja. Četrpadsmit vācu tanki cīnījās pret vairākkārt pārēpēkā esošām angļu tanku formācijām, vācu tanki izrādījās pārāki kā kustībā, tā apbruņojumā un guva uzvaru. Taču nokavētais vairs nebija panākams. Pretinieku tanku skaits augtin auga, 1918. g. sabiedrotajiem rietumu frontē bija 3500 tanku, kurpretī Vācijas kaņā rūpniecībā tanku ražošana bija tikko sākusies.

Pēc pirmā pasaules kaņā par tanku nozīmi kaņā vērojami divi virzieni. Vieni, sajūsmīnāti par tanku kaujas spējām, cēla tos debesīs, pravietodami nākotnes kaņā tūkstoštonnīgus milzu tankus — sauszemes kreiserus, kas, veldamies pāri pilsētām un ciemiem, noslaucītu tos no zemes virusus. Citi turpretī sludināja, ka, attīstoties lielgabalu kvalitātei, nevienš tanks nespēs izturēt to šāviņu caursīšanas spējas. Un, kad Spānijas pilsoņu kaņā nedaudzie tanki nekādas seviskās sekmes neparādīja, tanku nomiecmātāji nolēma, ka tanks vispār ir savu laiku pārdzīvojis un labākā gadījumā kļuvis par trešās šķiras ieroci. Bet tanku attīstība gāja savu dabisko ceļu, vislielākās sekmes panākama tur, kur to vismazāk gaidīja. Pēc Versaļas miera līguma Vācijai aizliedza būvēt tankus. Bet projektēt tos taču nevienš nevarēja vāciešiem aizliegt. Un kad 1935. g. 16. martā Adolfs Hitlers pārņēma Vācijas valsts vadību, šie projekti kļuva par pamatu jaunajiem vācu tankiem, kas, tagadējam kaņā sākoties, izrādījās par vislabākajiem pasaulē. Kaņā laikā ikviens valsts cenšas uzlabot savu ieroču kvalitāti. Rodas jauni tanku tipi, kas, liekot lietā, kaņā laukos gūto pieredzi, tiek aizvien papildināti un uzlaboti. Angļu, amerikāņu un bolševiku Granta, Šermana, Čerčila IV un T 34. tipu tanki bez šaubām ir tanku attīstības izcili sasniegumi. Taču vēl arvienu nepārspēts paliek vācu Tīģera tipa tanks — labākais, ko līdz šim cilvēku smadzenes kaņā ratu konstrukcijā ir spējušas izgudrot.

Tanku celmlauzis un pirmais izgudrotājs Ģinters Burstins ir beidzot piedzīvojis savu jaunības sapņu piepildījumu un, kaut arī vēl, guvis savas tautas atzinību. Lielvācijas Vadonis to apbalvojis ar otrās un pirmās šķiras Kaņā nopeļņu krustu. Ls.

Vienmēr modri un drošsirdīgi cīņā par Eiropas nākotni.

"SECRET SERVICE"

Angļu rakstnieks V. Somersets Mohems pirmā pasaules kara laikā bija ievēribas cienīgs angļu slepenā dienesta aģents. Kerenska laikā viņš ieradās Pēterburgā, lai ar naudu un citiem līdzekļiem piespiestu krievu valstsvīrus un ģenerāļus turpināt karu pret Vāciju līdz „galīgai uzvarai”. Kā zināms, boļševiki viņu pārtrumpoja.

Vairāk komisku nekā drāmatisku notikumu bagātajā Anglijas parlamenta vēsturē uzpūtīgie briti sevišķi negrib atcerēties kādu asu dialogu no Balfūra laikiem. Tas, protams, attiecas uz angļu visvairīgāko lietu — naudu un saistās ar kādu naivu deputātu, kas reiz uzdevis jautājumu par angļu slepenajam dienestam atvēlēto līdzekļu izlietošanu.

„The first essence of a Secret Service is to be secret (Slepenā dienesta būtība ir — būt slepenam)”, tūda' atbildējis ministrs, un visi 500 augstā nama locekļi kaunīgi nolaiduši acis, tā pievienojoties Balfūra uzskatam un reizē aizmirstot kādu citu svētu parlamenta likumu, proti — ka ikvienam anglim ir tiesības zināt par katru valdības izdotu peniju. Bet tas ir tikai tik ilgi, kamēr nav runa par „Secret Service”. Ja tiek līdz šai vietai, visu mutes aizveras, un zinkāriģais parlaments arī šeit zina tikai to, ka summas šai iestādei ar katru gadu augušas. Skopais Kromvels gadā izdevis šim vajadzībām 70.000 mārciņas sterliņu, bet 1938. gadā „Secret Service” budžets jau fiksēts 500.000 mārciņu apmērā. 1939. g. tas pārdēvēts par „kara budžetu” un pagaidām divkārsots! Bet ar cik nullēm tas rakstāms šodien — to, protams, neviens nezina, tāpat kā neviens

nav zināms, ko visu aptver asiņainie pirksti, kuņi šobrīd stiepjas no „Secret Service” slepenajiem kabinetiem apkārt visai zemeslodei. Maz par to zināms sevišķi arī tadē, ka pati šī varenā organizācija vēl vairāk par savu tiešo darbu mīl slepenību visos laikos un vietās. Piemēram, pirms nedaudz gadiem Londonā negaidot pārtrauca kādu Napoleona laika dokumentu utrupi tikai tāpēc, ka pārdošanā nāca dokumenti, kas raksturoja angļu ziņu dienesta darbību Parīzē no 1816.—1821. gadam. „Secret Service” glabā savus noslēpumus arī pēc gadu simteņiem.

Beidzamajos gados šie senie „Secret Service” „tikumi” tomēr stipri cietuši. Darbība izvērtusies pārāk plaša, slepenajā dienestā iekļauti britu sūtniecību un konsulātu darbinieki, kas visi nav beiguši slepenā dienesta aģentu skolu un tadē, neprot glabāt noslēpumus. Pats galvenais tomēr, kādē, visi „Secret Service” varonādarbi pēdējā laikā atšifrēti, ir britu valdības neveiksmīgā politika un aizvien augošā prasība pēc jauniem liķiem. No ceļa novāktie klusē, bet izlietās asinis runā, un tā šodien visa pasaule, bet sevišķi britu sabiedrotie, vairāk baidās no angļu slepenā dienesta nekā no ienaidniekiem. „Secret Service” darbība Tuvajos austrumos, piemēram, pilnīgi atklāta kāda aģenta neuzmanības un plāpības dēļ, kuņš, protams, pēc tam tika nogalināts „kāda nelaimes gadījumā”.

Par „Secret Service” vai „Intelligence Service” uzbūvi visjaunākās ziņas nesen sniedza angļu žurnāls „News Review”. Pēc šim ziņām visas plašās organizācijas darbība izpaužas sešās nodaļās. Svarīgākās ir F. O. J. D. (Foreign Office Intelligence Department), kas vada spiegošanu citās valstīs un citu valstu valsts kancelejās. Nākošais ir N. I. D. (Naval Intelligence Department). Tas veic ziņas par citu valstu kara flotēm un sevišķi interesi veltī arī britu flotei. W. O. I. D. (War Office Intelligence Department) uzdevums ir pētīt visu, kam sakars ar karu un kaņošanu, bet B. T. I. D. (Board of Trade Intelligence Department) veic saimniecisko spiegošanu un uzrauga neuzticamas organizācijas un personas pašā Anglijā. C. I. D. (Colonial Intelligence Department) pārzina un vada spiegošanu visās imperijas kolonijās. Šim departamentam ir vairākas apakšnodaļas visās pasaules malās. Sevišķi svarīga pēdējā laikā izvērtusies Kairo nodaļa („Oriental Service”), ko vada misters Smartams. Šīs nodaļas stratēģiskā un taktiskā vadība atrodoties ģenerāļu Keitona un Longleja rokās. Keitons starp citu bijis atbildīgs

arī par Ruzvelta un Čerčila drošību, viņiem uzturoties Kairo, un ceļojumā uz Teherānu. I. I. D. (Indien Intelligence Department) speciāli veltīts Indijas lietām.

Vissvarīgākais ir pirmais departaments. Tas patērē pusi no visa slepenā dienesta budžeta, un tā pārziņā atrodas pretspiegošanas nodaļa (contra espionage), ko pasaule pazīst kā M. I. 5 (Military Intelligence 5). Par tās šefu uzskata Vernonu Kellu. Ar M. I. 5 cieši sadarbojas Skotlend Jarda speciālā nodaļa, kas izdara tūlītējas apcietināšanas, pārbauda ziņojumus u. t. t. Pēc „News Review” ziņām, katra departamenta darbību pārzina tā vadītājs, kas nedrīkst sazināties ar pārējiem 5 kollēģām. Pāri departamentu vadītājiem stāv 7 „ģeografiskie direktori”, kas kontrolē visu darbību un ir atbildīgi par sniegto ziņu pareizību. Visu „Secret Service” vada „šefs”, ko ievēl amatā pēc 17. g. s. nodibināta speciāla rituāla. Pēc ievēlēšanas „šefs” saņem zelta atslēgu, ar ko var slēgt karaļa kabineta durvis. Kopš šī brīža „šefs” zaudē savu identitāti un turpmāk ir „lielais nezīnāmais”, kas pat dokumentus paraksta bez vārda. Viņš ir vienīgais cilvēks pasaulē, kas bez pieteikšanās var vienmēr uzturēties karaļa tuvumā.

Par „Secret Service” darbības veidiem un rezultātiem žurnāls, protams, klusē, turpretim visu zinātāja britu enciklopēdija — „Encyclopedia Britannica”, apcerot slepeno dienestu, vairāk kavējas pie tā vēstures un jau pašā sākumā norāda, ka viss, kas ar šo organizāciju saistās, ir vienkārši „tabu”, un lai Dievs sarga to, kas mēģinās atklāt gadu simteņiem slēptos noslēpumus.

„Encyclopedia Britannica” par slepenā dienesta dibinātāju, kas noorganizējis „Espionage Civil”, uzskata Eduardu III (1327.—1377. g.), bet Indriķim VII (1485.—1509. g.) piedēvē lielu godu nevien kā Tjodoru dinastijas dibinātājam, bet sevišķi kā „Secret Service” šefa amata izgudrotājam. Jaunais šefs savā darbā sevišķu vēribu veltī spiegošanai Francijā un pirmais piesaista savā uzņēmumā garīdzniekus. Karalienei Elizabetei (1558.—1603. g.) „Secret Service” jau palīdz veikt nevien visus politiskos, bet arī daudzos uzdevumus mīlestības lietās. Izcils slepenā dienesta sasniegums šai laikā ir savlaicīga ziņu piegādāšana par spāņu armādas došanas jūrā. Šo ziņu dēļ angļi uzvarēja 1588. gada 8. augusta kaujā. Oliveram Kromvelam, kas padzen karali un no 1653.—1658. gadam valda kā lords protektors, „Secret Service” ir galvenais varas līdzeklis. Esekssas advokāts Džons Turloss ir

Irakas ķēniņš Feisals, ko angļu slepenais dienests noindēja 1933. g. Viņa dēls ķēniņš Ghazāl 1939. g. mira pēc noslēpumainas auto katastrolas.

Anamas ķeizaru Secret Service nogalināja 1940. gada jūlijā.

Eģiptes opozicionāru vadītājs Mahmuds Pašā noindēts, tāpat kā Saleh Pašā 1940. g.

Eģiptes ministru prezidents Sabri Pašā mira no saindētas kafijas 1940. g.

Agr. Parīzes polic. prez. Kiaps nošauts 1941. g. ceļā uz Sīriju kā augstāk. komisārs

šai laikā „šefs” un viņa slepkavību kop-skaitis ir pirmajā vietā pēc tagadējo laiku sasniegumiem. Salisberijas archibīskaps Džilberts Bernets savā „Mana laika vēsturē” pat apgalvo, ka Kromvels 1655. gadā „Secret Service” pirmo aģentu, kādu žīdu, iecēlis dižciltīgo kārtā, piešķirot viņam sēra Džermena titulu. Sevišķi iespaidīga slepenā dienesta darbība ir franču revolūcijas laikā un pret Napoleonu I. Šai laikā „Secret Service” jau pilnīgi strādā britu imperiālisma plaknē, un imperijas uzplaukums ir reizē slepenā dienesta triumfs. 18. un 19. gadu simtenī šī organizācija jau patiesībā ir galvenā Anglijas politikas un iekšējās dzīves veidotāja. Angļu oficiālais atzinums par „Secret Service” uzdevumiem un darbības veidu arī ir visai nekautrīgs. Jau pieminētā „Encyclopedia Britannica” par to burtiski raksta: „Secret Service” piegādā un kopu ziņas par notikumiem aiz ienaidnieka frontes un tā zemes iekšienē. Operatīvo departamentu uzdevumi ir tādi paši miera apstākļos kā kara laikā. Slepenā dienesta aģenti darbojas noteiktās vietās un veic zināmus uzdevumus vai arī strādā uz vispārēju pilnvaru pamata, neiesaistoties ar atsevišķu vietu. Viltoti dokumenti, pārģērbšanās, neredzamā tinte un visi citi spiegošanas līdzekļi, par ko raksta spiegu romānos, var būt viņu ieroči. Par bīstamākajiem un reizē uzcītīgākajiem spiegiem praksē pierādījušies tie, kuru darba metodes ir cik iespējams parastas un kuru dokumenti apcietināšanas gadījumos ir uzrakstīti ar iespējamu personu vārdu. Spiegošana kara laikā prasa iesaistīt darbā nevien vīriešus un sievietes no visām sabiedrības šķirām, bet arī bērņus.

Sevišķi derīgi visos laikos bijuši žīdi. „News Chronicle” 1938. gada martā viņu nopelnus speciāli pasvītro rakstot: „Žīds kā spiegs ir sevišķi apdāvināts. Viņš pieder visur sastopamai rasei, viņam ir piederīgie un radi visās zemēs un sakari visās pasaules pilsētās. Vai jābrīnās, ka ķeizarišķās Vācijas noslēpumi ar žīdu starpniecību caur Šveici sasniedza antantes valstu aģentu ausis? Žīdi ir ērkšķi ikvienas tautas miesā, kur ar tjiem slikti apietas. Ja Vācija rītu sāktu karu, mūsu aģentiem žīdi būtu ārkārtīgi vērtīgs atbalsts un informācijas avots. Un kas žīdus drikstēs nosodīt?”

Pašā Anglijā „Secret Service” dienestā ir gandrīz pilnīgi atklāti ļoti daudzi aristokrāti un politiķi. Piemēram, nevienam nav noslēpums, ka sērs Vansitarts, kopš gadu desmitiem faktiskais Anglijas ārlietu ministrs, ir ļoti augsts „Secret Service” ierēdnis. Tādēļ arī viņa ietekme ir daudz lielāka nekā Idena. Arī tagadējais britu sūtnis Spānijā sērs Hors ir pazīstams kā izcilis slepenā dienesta cilvēks. Viņam piekritīti sevišķi nopelni cara gāšanā 1917. gadā. So „diplomātisko darbību” Hors plaši aprakstījis savās atmiņās.

Franču admirālis Darlāns — viens no Secret Service upuriem Alžīrijā.

Sērs Roberts Vansitarts pēc Itonas skolas beigšanas gribēja nodoties rakstniecībai, bet godkāres dēļ kļuva par slepenā dienesta vīru, kas ārlietu ministrijas sekretāra amatā vadīja daudzu ārlietu ministru politiku „vajadzīgā” virzienā.

„Secret Service” likvidēto karaļu, politiķu un militāro personu saraksts ir bezgala plašs, un, tālā vēsturē atskatoties, tos visus pat nav iespējams nosaukt. Toties kopš 1914. gada „varoņu nāvē” un „nelaimes gadījumos” mirušos gandrīz visus caur savām asiņainajām rokām jau puslīdz atklāti izlaidusi „Secret Service”. Tā, piemēram, 1914. gada 31. jūlijā kādā Parīzes kafējnīcā nošāva franču sociālistu vadoni Žoresu. Tas notika dienu pirms tam, kad Žores bija pieteicis sensācionālus atklājumus par angļu intrigām kara izraisīšanā. Šai laikā ar „sirds trieku” mirst arī krievu ievērojamais politiķis Vite, visiespaidīgākais Krievijas un Vācijas kara pretinieks. Vēl agrāk, tikai 2 dienas pēc Sarajevas slepkavības, „pēkšņi nomirst” Itālijas ģenerālštāba šefs ģenerālis Pollio, kas atklāti parādījis savas simpatijas Austro-Ungārijai. Ātri nomirst arī Rumānijas kara ministrs Sturza un vēlāk, 1939. gadā, rumāņu ministru prezidents Kalinesku. Slepenā dienesta noorganizētā bumbu atentātā Kijevā 1918. gadā nogalina arī vācu feldmaršalu Eichhornu. Irakas vadītāju personu likvidēšana sevišķi duras acis. Kad Šveicē no saindētas kafijas ir miris karalis Feisals, drīzi „satiksmes nelaimes gadījumā” nositas viņa dēls Ghazi, bet pēc tam angļiem naidīgo ģenerālštāba šefu Bekiru Sidki trāpa kāda „nomaldījusies” lode. 1940. gadā mīklainos apstākļos mirst arī Irakas finanču ministrs Rustams Haidars. Kā tagad noskaidrojies, Jugoslavijas karaļa Aleksandra nogalināšana Marselā 1943. gadā arī notikusi ar kļu „Secret Service” ziņu.

Bet nevien ienaidniekus, vajadzības gadījumā arī draugus aizsniedz slepenā dienesta glumie taustekļi, un arī viņu nogādāšanā no ceļa angļi nemaz nav izvēlīgāki. Tā 1940. gadā pēkšņi savā pilī atrada mirušu, kopā ar savu apkalpotāju, apakšnama locekli Čārlu Kaizeru. Viņam drīzi piebiedrojās otrs ass angļu valdības kritiķis „United Press” galvenais redaktors Londonā Vebs Millers. Pašā pēdējā laikā par nevajadzīgiem izrādījās Darlāns un Sikorskis. Viņu mīklainie nāves apstākļi vēl visiem atmiņā.

Par visrafinētāko un „Secret Service” darbībai par visraksturīgāko tomēr atzīst sēra Rodžera Kezmenta gadījumu. Šis iru nacionālists ir angļu sūtnis Oslo, bet arī tas nekavē slepeno dienestu inscenēt velnišķīgu viņa iznīcināšanas plānu. Pirmajā gājienā tas neizdodas, taču Kezmentam nav lemts izbēgt no Londonā nolemtā likteņa, un ar nodevību jau 1916. gadā sēru Rodžeru,

Serbijas ķēniņu Aleksandru I slepenā dienesta aģenti nošāva scenētā lidmašīnas katastrofā Marselā.

viņa majestātes Anglijas karaļa kādreizējā sūtni, tiesā kāds tiesnesis, pēc tautības žīds. Spriedums ir bargs — pakāršana, bet, kad to izpilda, neievērojamais tiesnesis kļūst par lordu Rīdingu.

Tā gadu simteņiem „Secret Service” ir nogalinājuši un cēlusi karaļus, tautu vadoņus un valstsvīrus. Šodien tās tikls neapšaubāmi ir visplašāk izplēsts, bet reizē arī ir viscaurumotākais visā noziedzīgās darbības laikā. Nekad to arī vairs nespēj aizlāpīt, jo liesmas vairs nenāk no atsevišķām vietām, bet brūk visa imperija.

J. V

Tā angļu slepenā dienesta asiņainie pirksti aptver visu zemeslodi!

Slepkavu savienība

Vienu nevar noliegt amerikāņiem — atklātību cinismā. To spiesti atzīt pat viņu skolotāji — angļi. Bet tā taču ir veca lieta: skolniekiem jāpārspēj savi skolotāji, jo citādi jau nebūtu progresa pasauiē. Viēnīgi Ruzvelts vēl varbūt aiz tīras cilvēku mīlestības pret pašu sevi negribēs šai domai pievienoties. Vismaz pagaidām viņam, neviens arī šo patiesību negrib apstrīdēt. Ruzvelta ēnā pilnīgi paliek pārējie maz glaimojošā pasaules lielākā ciniķa nosaukuma kandidāti: Staļins, Čerčils un angļu gaisa maršals sērs Arturs Harriss. Pēdējais no šīs trīs vīru savienības gan mazāk pazīstams plašākai atklātībai. Toties pašu mājās — Anglijā Harrisam, tāpat kā viņa vecākajam kollēgam Vinstonam Čerčilam, jau labi sen kā nevar noliegt zināmu popularitāti cinisma, bezsirdības un brutālītātes sacensības laukā. Harriss to nodrošinājis uz mūžīgiem laikiem, vēl pirms viņu priekš nepilniem 2 gadiem iecēla par Anglijas gaisa maršalu.

Artura Harrisas seja ar gaišām, strupi apcīpātām ūsām un rūsganiem matiem ir bez sevišķas izteiksmes. Ja viņa atlētisko augumu, parādoties atklātībā, netērptu lepna maršala tērps, varētu domāt, ka tas ir viens no daudzajiem iespaidīgas figūras īpašniekiem — angļu policistiem, ko parasti redz dežūrējam Londonas „augšējā simta” pilsētas daļā — Maifairā. Zīmīgi, ka tieši šī angļu augstākā sabiedrība pavisam demonstratīvā kārtā mēdz pagriezt viņam muguru, vai tas ir privātās viesībās, vai oficiālās pieņemšanās.

Arī tur, kur viņš varēja sagaidīt citādu izturēšanos — lepna angļu „Armijas un flotes” klubā, reprezentatīvajā celtņē Pika-dillī, tas nav citādi. Kad Harriss tur parādās, tad šī kluba locekļi ieslīgst vēl dziļāk savos mīkstajos kluba krēslos, tad „Times” plašās lappuses paceļas vēl augstāk, un ikviens cenšas izvairīties no lepna gaisa maršala. Viņa rupjība ir tik jaunas dabas, ka neviens nevēlas nākt saskarē ar šo neciešamo cilvēku. Tieši no kāda Harrisam padotā angļu kara aviācijas virsnieka, ko kāds angļu žurnālists intervēja, nāk šie zīmīgie vārdi: „Ai jā, mēs viņu ļoti mīlam, viņš ir tik sasodīti necilvēcis.”

Šis apzīmējums „necilvēcis” trāpa naglai tieši uz galvas. Tas attiecas vienlīdzīgi

Gaisa terora ciltstēvs — britu gaisa maršals sērs Arturs Harriss.

kā uz apiešanos ar sev līdzīgiem, tā arī sev padotiem, bet vēl jo vairāk zīmējoties uz viņa militārā dienesta funkcijām. Kamēr tāds vīrs, kā Vinstons Čerčils, ir atbildīgs par nejdzīgo gaisa teroru, tikmēr sēram Arturam Harrisam piekrīt atbildība par šīs noziedzīgās karošanas militāro pusi.

Ka Harriss uz šo atbildību skatās ar vislielāko vieglprātību, pierāda viņa ciniskās atbildes tiem nedaudzajiem tālredzīgākiem angļiem, kas pacēla savas balsis, aizrādot, ka nejdzīgā kultūras pieminekļu izpostīšana nav zaudējums Vācijai vien, bet pēc būtības visai pasaulei. Uz to Harriss atbildēja: „Bleņas, tās visas ir tikai pastkaršu grabažas.”

Tagadējais postenis Harrisam nav pirmais izmēģinājumu lauks gaisa terora praksē. Tieši pēc viņa ieteikuma šo britu karošanas metodi angļi pēc pasaules kara izmēģināja nepaklausīgo indiešu „nomierināšanai” Bengalijā, apzīmējot to par „nomierināšanu ar bombardēšanu.”

Pēc pieprasījuma valdībai parlamentā toreiz Harrisu un viņa „nomierināšanas” metodes aizstāvēja neviens cits kā Vinstons Čerčils paskaidrojot, ka nepaklausīgos iedzīvotājus — afgāņus un indiešus katru reizi 24 stundas pirms bombardēšanas brīdinot. Ar šo paša Harrisas norādīto argumentu pietika, lai apmierinātu pieprasītājus un nomierināšana tādējādi varētu turpināties gadiem ilgi. Simtiem sādžu pārvērtās drupās un tūkstošiem Bengalijas iedzīvotāju dabūja galu, bet Londonā toties cits pēc cita pienāca panākumu ziņojumi, ka tāda vai cita nepaklausīgā cilts „nomierināta”.

Izņemot šo „nomierināšanu ar bombardēšanu”, Harriss nekādus citus militārus panākumus nevar sev piedēvēt. Bet tas pietika, lai nodrošinātu viņam, piedēvējam vēl

kā kara lidotājam pasaules kara, siltu vietu galvenā štābā. Tur neviens viņu neieredzēja. Ar savām rupjībām, uzpūtību un sevišķu tieksmi uzskatīt strīdījumus pirmajā izdevīgajā gadījumā Harriss vēl tikai palielināja plaisu, kāda kopš pasaules kara pastāvēja starp angļu kara aviāciju no vienas puses un floti un sauszemes kara spēka daļām. Tas beidzot deva iemeslu Harrisam izliet savu žulti šādos vārdos: „Sauszemes kara spēks drīzāk nesadrudzēsies ar kara aviāciju, kamēr neizdosies konstruēt tādu mašīnu, kas ēd auzas un zviedz kā zirgs.”

Šī kara sākums viņam nenesa vēl nekādu sevišķu posteņus aviācijā, izņemot vienīgi komandējumu uz Savienotām valstīm iepriekš bumbvedējus. Tikai 1942. gada sākumā Harrisu iecēla par britu bumbvedēju šefu, un 6 dienas vēlāk pasaule piedzīvoja viņa pirmo rokas izmēģinājumu: britu bumbvedēju smagās bumbas pārvērtās drupu kaudzēs angļu agrākā sabiedrotā — Francijas galvaspilsētas Parizes vairākus strādnieku kvartālus. Zem drupām palika aprakti vairāki simti bezjēdzīgi nogalināto civiliedzīvotāju, sievas un bērni. Tūlīt pēc tam Harriss nāca klajā ar paziņojumu, ka nu viņš savu „nomierināšanu ar bombardēšanu” ar visu niknumu vērsīs pret Vāciju, bombardējot dienām un naktīm vācu un vācu ieņemto apgabalu pilsētas, kamēr tāda ceļā, kā viņš šoreiz izsacījās, panāktu hitlerisma pilnīgu iznīcināšanu. 1942. gada maijā nāca angļu bumbvedēju lielais uzbrukums Ķelnei. Tam sekoja gaisa terora uzbrukumi Esenei, Brēmenei un citām pilsētām. Ne 1942., ne arī 1943. gadā tomēr angļi un viņu sabiedrotie nav spējuši sasniegt savu mērķi — Vācijas nospiešanu uz ceļiem. Amerikāņu žurnāls „Times” atzīmē, ka no šī mērķa nav sasniegti pat 10 procenti. „Times” raksta tālāk: „Bombardētās vācu pilsētas uzrāda apbrīnojamu īpašību atkopties, un masa vāciešu uz bombardēšanu nav citādi reaģējusi kā angļi 1940. un 1941. gados” — „Nav ne mazāko norādījumu, ka būtu iespējams Vāciju pat tuvināt sabrukuma robežai.”

Ko nav spējis Harriss, to tagad cenšas panākt Ruzvelts, sūtot savus no „Zing-Zinga” un Čikagas gangsteru aprindām izlasītos gaisa terora lidotājus postīt ievērojamākos Eiropas kultūras centrus un slepkavot sievas un bērnus frontes aizmugurē. Ar savai dabai raksturīgu cinismu Ruzvelts nemaz nekautrējas tos apzīmēt par „Slepkavu savienību”. Pareizāku apzīmējumu viņš tiešām tiem nevarēja arī izdomāt.

E T

Tāds izskatās tipisks gaisa gangsteris. Šis attēls rāda amerikāņu lidotāju Kensu D. Viljemsu, ko 1943. gada 26. novembrī notrieca uzbrukumā Brēmenei. Eskadriļa, kurā ietilpa viņa „Boeing Fortress II” lidmašīna, oficiāli apzīmēta par „Murder Incorporation”, kas tulkojumā nozīmē — Slepkavu savienība. Katrs šīs eskadrijas apkalpes loceklis nes šo lieliem burtiem uzrakstīto apzīmējumu uz sava kombinētā lidotāju tērpa muguras virs amerikāņu valsts nozīmes. Tāds pat uzraksts atradās arī uz notriektās lidmašīnas. Sagūstītais Viljems nopratināšanā starp citu paskaidroja, ka arī citām eskadrijām un to apkalpēm ir līdzīgi nosaukumi, kas pārņemti no gangsteru valodas. Nepilnus 22 gadus vecā amerikāņu lidotāja Viljemsas vaibsti ļauj spriest, ka ne tikai šie nosaukumi, bet arī pašas apkalpes nāk no Čikagas gangsteru pasaules.

„Weltbild” uzp.

KAD VĒTRA BRĀŽ

Skaista ir Latvijas daba un piemīlīgs tās piejūras klimats. Kāds dzidrums valda gaisā klusās vasaras novakarēs! Kilometriem tālu aizskan ganes dziesma, suņa rejas vai vientuļa braucēja ratu klaboņa. Kāds dziļš miers jūtams ziemā apsnigušos laukos, kad yienīgā dzīvības pazīme ir virs māju jumtiem kāpjošā dūmu strūk-
liņa un ragavu čirkstoņa aizputinātā ceļā!

Bet Latvijas dabai nav tikai idillisks vaigs. Tā pazīst arī varenu spēku un elementu trakošanu, kas daudz neatšķiras no postīgiem orkāniem Dienvidjūras salās vai Kalifornijas jūrmalā. Kā satrakotu auļotāju bari viesuļi tad joņo pāri Latvijas ārēm, graujot un postot visu, kas stājas tiem ceļā. Jūrā tie sagriež līdz padebešiem varenus ūdens stubus, bet uz sauszemes šādi vētrai nav spējīgi pretim stāt ne ēkas, ne koki.

Kaut arī ārkārtīgi spēcīgas vētras Latvijā ir retas, tomēr nepaiet neviens gads, kad dabas katastrofās cietušo fondam neva-
jadzētu norakstīt zaudējumos zināmas summas par dabas „ne-
darbiem”.

Atzīmēšanas cienīgu dabas spēku trakošanu daži rajoni Latvijā pieredzējuši arī aizvadītā gadā. Kādā saulainā maija svētdienā pusdienas mieru pēkšņi pārtraukuši aukas kaučieni un pārkonam līdzīgi grāvienī, ko vietām pavadījusi krusa, vietām lietus, bet citur tikai mutuļojoši negaisa mākoņi. Orkāns virzījies šaurā joslā (ap 50—200 m platumā) no Jēkabpils rajona pāri Vidzemes vidienai uz Viesieni, Kārdzabu, Liezeri, Sinoli un Virešiem, izžūdot Igaunijas daļā. Savā ceļā orkāns grāvis vecākas ēkas, nocēlis šķūņiem jumtus un laužis kokus, „izdzenot” pat veselas meža stīgas.

Orkāns uznācis tik pēkšņi un pārskrējis tik ātri, ka cilvēki nespējuši pat attapties, kad tas jau bijis aiz muguras.

Kāda aculieciniece stāsta: „Strādāju virtuvē, pusdienas gatavojot, kad viesulis pēkšņi nocēla dzīvojamās ēkas jumtu līdz ar gries-
tiem. Smiltis un koku gabali lidoja pa gaisu, dūmeņa ķieģeļi sabira virtuvē. Ārā izklūt arī nevarēju, jo durvis lielā gaisa spiediena dēļ nespēju atvērt. Domāju jau, ka pēdējā stundiņa klāt, tomēr paliku sveķa un vesela.” Citi mājiņieki ciemojušies kaimiņu mājās, kādu kilometru atstatu, ko orkāns neskāris. Tie varējuši ar interesi noraudzīties pēkšņā dabas elementu trakošanā. Orkāna piemeklēto jostu klājuši izsvaidīti dēļi, balķi un skaidas. Kādās mājās auka izcēlusi lielu koku ar visām saknēm, pacēlusi to gaisā un uzsēdinājusi uz ēkas jumta, kas, protams, ielauzts. Citā saimniecībā vētra aizrāvusi saimniecības grāmatas 20 km tālu, bet kaimiņu mājās aiznesta piebūvētā veranda ar trauku skapjiem. Ne skapjus, ne traukus vairs nav izdevies sameklēt — tie izšķīduši smalkās druskās. Brīnišķīgā kārtā no šīs viesuļvētras nav cietis neviens cilvēks.

Aprakstītais orkāns, tāpat kā daudzi citi vasaras negaisi, izcēlies piimajā karstajā pavasara dienā, kad zeme un gaiss nevienmērīgi sasilst.

Lielā temperatūras starpība un gaisa strāvas rada pēkšņus gaisa virpuļus, kas viegli var pārvērsties viesuļi. Visbiežāk gan pēkšņi vietēji negaisi ar pārkonu un bieži vien arī krusu izceļas karstajās jūnijā, jūlijā un augusta dienās.

Gluži citādas ir rudens vētras, kas rodas cikloniskās darbības rezultātā un plosās visbiežāk novembrī, decembrī un janvārī. Baltijas jūra tad vārās kā milzu raganu katls, un vai tiem zvejniekiem vai kuģiem, kas šais stundās atrodas atklātā jūrā!

Viena no spēcīgākām rudens vētrām gāja pār Baltijas jūru aizvadītā gada 16. novembra naktī. Vētra jūrā tad sasniedza maksī-

Vārenā dabas spēku rotajā milzu egles izrautas ar visām saknēm un sakrustotas neaurejamā mudžeklī.

mālo stiprumu — 12 balles. Tā brāzās pāri Latvijas piekrastei, Igaunijai un Somijai. Pēc preses ziņām Somijā šai naktī nolauzti pāri par 800.000 koku. Arī Latvijas daļā tā skāra mežus, izgāžot ne vienu vien egli ar visām saknēm un netaupot arī sīkstās kāpu priedes jūrmalā. Rīgas nomalēs vētras ceļu iezīmēja aplauzti koki un apgāzti žogi. Kāds mežu darbinieks, kas vēlā naktī devies mājup, stāsta: „Tā bija īsta vētras simfonija. Viss mežs krakšķēja un brakšķēja, zari un skujas lidoja pa gaisu: šķīta, ka tur brauktu cauri vesela tanku armija ar dižgabaliem.” Vētra krietni vien bija paplucinājusi salmu kaudzes, un vietām zari un koki mežā bija sa-
jaukti tādā jūklī, ka nevarēja cauri tikt.

Kalnainos apvidos (Dienvidvācijā, Sveicē) pēkšņi negaisi ir gandrīz parasta parādība un tur, izbūvējot platas, zemas ēkas un apkraujot vēl jumtus akmeņiem, iedzīvotāji pret vētras postīgo darbību ir nodrošinājušies. Ne tā tas ir Latvijā. Pēdējos gadu desmitos celtie vieglās konstrukcijas labības šķūņi, rijas, tāpat vecas kūtiņas un bez pienācīga nostiprinājuma celtās dzīvojamās mājas viegli krit par upuri vētrām un negaisiem. Turpretim pēc apstiprināta būvprojekta celtās ēkas viegli iztur pat stiprākos negaisus.

Vētras Latvijā ir regulāra parādība, un 1935.—1939. gadam tās caurmērā piemeklējušas ap 600 saimniecību, pilnīgi nopostot ap 330 ēku, no kuņām vairāk nekā puse bijuši labības šķūņi un ap 25 proc siena un citi šķūņi.

Lauksaimniecības galvenā direkcija vētras postījumu likvidēšanai lauksaimniekus apgādā ar cementu, ķieģeļiem, kaļķiem, būvkokiem un naglām, izmaksā arī naudas pabalstus. Bet galvenais ir — izskaust vieglās skalu būves, nostiprinātos jumtus un pamatus, ko pat nejaušas vētras var nocelt nost.

Ja mums tik rāmās saules dienas un zilganie mijkrēšji, tad ne-
liegsim arī vētrām brāzt un dabas elementiem trakot, jo dabas pri-
matnējā varenumā ir spēks, kas spēj norūdīt arī vīrus un raksturus.

J. M.

Vienkārši celtā, nenostiprinātā jumta konstrukcija kritusi par upuri negaisam.

Šachis un mats!

Šachistiem, kā tas jau pienākas garīga sporta pārstāvjiem, ir savas īpatnas tradīcijas. Viena no tādām, ko diktē pati dzīve, ir rīkot plašāka vēriena sacensības tieši lielākos svētkos — Lieldienās un Ziemsvētkos, kad visiem lielāka iespēja ārpus ikdienišķā darba pienākumiem piedalīties šais sarīkojumos. Latvijas šacha meistariības izcīņa 1943. gadam tādēļ mūsu diezgan kuplai šachistu saimei nāca kā sevišķs iepriecinājums gadu maiņā.

Tāds sarīkojums bija arī visnotaļ nepieciešams tāpēc, lai noskaidrotu mūsu spēcīgākos šachistus ar jaunu Latvijas meistarit priekšgalā. No agrāko gadu 6 meistariem, kas tradicionāli noskaidrojušies Latvijas šacha kongresos, aktīvo šachistu rindās vairs palicis tikai viens — 1937. gada meistars Teodors Bergs, Meistara nosaukumam cienīgu kandidātu — ar pietiekamām

teorētiskām zināšanām un plašu praksi turnīros — turpretim mums nav trūkums. Vienvērtīgi pretinieki agrāko gadu izlases šachistiem — doiem Rīgas meistariem adv. A. Strautmanim un ing. L. Dreibergam, Dr. V. Hazenfūsam, L. Endzelīnam, T. Melngailim, Z. Solmanim un K. Ozolam pēdējos gados izvirzījusies vesela virkne jaunākās paaudzes apdāvētā šachistu kā J. Krūzkops, N. Jaunzemis, N. Engaličevs, J. Gaņais ar I. Ždanovu priekšgalā.

Kā daudzi apdāvināti šachisti, arī Igors Ždanovs jau agri atradis patiku pievērsties kombināciju pārbagātajai karaliskai spēlei. Viņam vēl tikai 15. gads, kad viņš jau aizstāv savas — Latvijas dzelzceļnieku biedrības krāsas turnīros. Lai sekmīgāk spētu ievilināt pretiniekus mata tīklos, mazais gaišmatis Igors līdzās algebras un ģeometrijas vidusskolas kursam cītīgi studē arī šacha spēles teoriju. Tās atziņas apķēriņgajam jauneklīm ātrāk nekā dažam labam citam pašķīņ ceļu uz atzinības cienīgiem panākumiem. 1939. gada A klases klasifikācijas turnīrā Ždanovs līdz ar A. Bidegu savā grupā izvirzās 2.—3. vietā aiz J. Krūzkopa un iegūst tiesības kandidēt uz meistarklasi.

Tanī viņš drīz vien ir jau īsts *enfant terrible* ar savu kombinācijām bagāto spēli. Vienlīdzīgi labi pārzinot kā teorētisko, tā arī kompozicionālo spēli, Ždanovs izvairās sastingušas pozīcijas, ne-

Zigirīds Solmanis priekšpēdējās kārtas izšķirējā partijā pret Ždanovu gan panāca iespēju šachot pēc patikas, bet...

Igors Ždanovs, aukstasinīgi atvairot visus asos melno uzbrukumus, beigās tomēr izcīnīja sev šacha spēles gala vārdu — novēršamu matu.

Milda Endzelīna meistarnosaukuma izcīņā pret savām trīs pretiniečēm prata realizēt šachu un matu ar simtprocentīgu panākumu.

kad neizlaižot izdevību pāriet no aizstāvēšanās uzbrukumā, spēlē asi, bet tomēr ne tālāk, cik galu var saredzēt. Tas Ždanovam šoreiz ievērojami palīdzēja nogludināt ceļu uz meistariību, ko viņš ieguva ar 11 no iespējamiem 13 punktiem, t. i. ar stipri augstu — 84,6 proc. panākumu. Ždanovs zaudēja vienīgi Dreibergam un spēlēja neizšķirti pret Endzelīnu un Garo.

Patiesībā Ždanova uzvara meistariības izcīņā šoreiz nebija tik liels pārsteigums, kā Solmaņa izvirzīšanās otrā vietā ar 9,5 pkt., t. i. ar stipri ievērojamu 73 proc. sasniegumu. Šim daudzu turnīru sacensībās rūdītajam šachistam īpatnējākais ir impulsīva, vairāk momentā tverta spēle. Solmaņa spēlē arvien gandrīz gadās strauji pagriezieni. Teorētisku zināšanu viņam daudz, bet tās viņš iieto ne tik sistematiski kā Ždanovs. Lai gan viņš nepieder pie ilgajiem domātājiem, tomēr pozīcijas spēle daudzreiz sagādā viņam grūtības. VEF turnīrā pārsteidzoši zaudējot visiem trim jaunākās paaudzes šachistiem — pirmo 3 vietu ieguvējiem: Jaunzemim, Zvirbulim un Gaņajam, Solmanis palika pēdējā vietā.

Ne mazāk lielu pārsteigumu visiem sagādāja temperamentīgais Rīgas meistars ātrspēlē — Nikolajs Engaličevs. Viņš pāris pēdējos gados strauji progresējis. Sevišķi labi viņš prot izmantot atklātas pozīcijas, kur parādā labi izkoptu kombinācijas spēli. Ārkārtīgais kustīgums viņu nebūt netraucē būt ļoti uzmanīgam; nekad viņš neizlaiž no acīm pretinieka kombināciju iespējas. Ja Engaličeva teorētiskās zināšanas līdzsvarotos ar viņa lielo pieredzi, viņš jau sen būtu tālu aizsteidzies citiem priekšā. Šoreiz, sasniedzot vienādu punktu skaitu (7,5) ar ing. Leonīdu Dreibergu, Lūciju Endzelīnu un adv. Augustu Strautmani, Engaličevs dalīja ar šiem trim ievērojamiem šacha musketieriem 3.—6. vietu. Kā piektais vienlīdzīgu spēju šim kvartetam pieslējās VEF turnīra uzvarētājs Nikolajs Jaunzemis, ar puspunktu mazāk paliekot 7. vietā. Tālākās vietās ierindojās: 8. Igors Gaņais 6,5 p.; 9. Jānis Krūzkops 6; 10. Tenis Melngailis 5,5; 11.—12. Kārlis Ozols un Dr. Volfgangs Hazenfūss ar ik pa 5. p.; 13. Arvīds Zīmis 3,5; 14. Arturs Teteris 2 pkt.

Meistarības turnīrā dāmām 4 dalībnieču konkurencē savu pārākumu atkal atzīmēja latviešu pirmā šacha meistare Milda Endzelīna.

T.

(16. turpinājums.)

Pa to laiku arī Lina bija piecēlusies. Nevarīga un samulsusi, viņa pieplaka siena kaudzei. Lielais lakats bija pa pusei noslidējis no pleciem, mati izpūruši. Viņas stiprais augums triecēja kā apšu lapa. Lūpas stāvēja puspievērtas, viņa gribēja kaut ko teikt, lai apsūdzētu sevi, attaisnotu, bet galvā nebija nevienas sakarīgas domas. Ausīs zvanīja, deniņos dunēja, visa pasaule — miglas pilnā pļava, zvaigžņotā debess, tumšais mežs ar mēnesnīcas apspīdētajām galotnēm likās riņķoja ap viņu aukainā ātrumā. Viņai šķita, ka teiksmaina straume viņu nes un rauj uz atvaru, kur griežas alkataini mutuļi. Vēl mirklis, un viņa zaudēs spēku. Viņa sabruks pie kaudzes bez dzīvības. Bet mirkli pagāja, tie vilkās gausi un mocoši, tikai Lina stāvēja, kā stāvējusi. Atsvabinātājs nespēks nenāca, viņai vajadzēja līdz galam noskatīties šū sāncensu sadursmi.

„Nemuldi pa tukšu, mācies labāk, kā sieva jāglabā!” uzbrēca viņam latgalietis.

„Tādēļ atmācu, lai mācītos! Bet saki, ko tu te, asinssikspārni, meklē? Kas tev liek naktīs laikā blandīties pa svešu pļavu?” iebrēcās Andris draudīgi.

„Viens vīrs pasaulē man to varēja vaicāt — tas bija mans netaisnais tēvs. Bet, ja tu, gnāda, to atkārtosi, tad tev arī drošas izredzes tapt par nelaiķi!” nošnācās latgalietis, pastiepa roku un atgrūda Andri. „Man nepatīk, ka cirmuļi pinas pa kājām.”

Andris nostreipuloja no epējā triecienu, atkal saslēdās un virzījās par jaunu klāt. Viņa dūres bija sažņaugtas, acis zvēroja niknums, un lūpas raustījās.

„Teicu — ar labu vācies, citādi nesalauksi kauliņus!” grāvracis otrreiz atgrūda Andri un šoreiz jau daudz spēcīgāk.

Andris pakrita, bet uz vietas piecēlās un gāzās virsū latgalietim. Abi vīrieši saķērās plecos, sākās neganta spēkošanās. Andris centās nogāzt grāvraci, grāvracis savukārt svaidīja Andri. Latgalietim nebija sevišķu dusmu, arī šo cīņu zaudējot, viņš būtu uzvarētājs, jo Lina bija un palika viņa pusē. Viņam tīši gribējās Andri sievas acīs vēl vairāk pazemot. Viņu gumdija neremdinātas atriebības jūtas. Visiem, kas līdz šim bija gribējuši viņam roku pieļikt, viņš bija atmaksājis. Vienīgi Andris bija palicis bez atmaksas — dūres triecienu kāzu vakarā mūzikants nebija ne pie devis, ne aizmirsis. Viņš sagraba Andri ar mežonīgu spēku savām lielajām stiegrainajām rokām, sakrampēja Andra pasīko augumu, žņaudza tā kaklu un plecus kā varenās lūksās. Andris pretojās pēdējiem spēkiem, locījās un kārpījās, cenzdamies izrauties. Viņa kakls tomēr atradās kā lamatās, elpa jau gārdza, acis satumsa. Viņš ar kreiso roku centās saģrābt latgalieti pie rīkles, bet trūka spēku.

Dzirdēdama vīra gārdzienus, Lina izmisuši balsi iesaucās:

„Mieru! Metiet mieru!”

Lai kā viņa Andri neieredzēja, tomēr viņa nāvi nevēlējās. Viņai vispār mirņot

derdzās un iedvesa šausmas. „Mieru — es saku!” viņa piesteidzās abiem vīriešiem, atraisīja latgalieša rokas no Andreja un ar sparu atbīdīja katru uz savu pusi. Latgalietis nostājās kaunīgi kā izpērtis suns un smīnēja. Andris nostreipuloja sānis un tad sāka meklēt zemē nokritušo cepuri.

„Ko plēšaties, ko kaujaties? Es nepiederu ne vienam, ne otram,” runāja Lina, aizelsusies, „piederu pati sev. Un sevišķi, Andri, tu to iegaumē! Tā ir rupja un neļūdzīga pārskatīšanās, ka esmu tava sieva. Tu gribēji iegūt mājas, un tās tu esi dabūjis. Vairāk tev nevajag — laid iet, kurp vēlos. Es tevi lūdzu, atlaid mani! Izšķirsimies ar godu, iekāms neuzbrūk nelaimē! Mēs kopā nesaderam un nekad nesaderēsim. Visu laiku, no pirmās kāzu dienas esmu tevi krāpusi un krāpju arī vēl joprojām, kaut arī brīžam pret savu gribu. Es to atzīstos, es nemēģināšu taisnoties un lūgt piedošanu. Tas ir mans liktenis, Cilvēks, kas te stāv mums pretī un kas tevi varēja pazudināt, ir mana bērna tēvs. Kaut

MIRDZA ČUIBE

SIRMAJAM OZOLAM

*Diženu augumu rotādams dzimteni,
Kas zina kurjo tu vadi jau simteni!*

*Gadi un likteņi pāri tev brāzušies,
Cik tavu brāļu nav šņākdami gāzušies!*

*Atsedz tu laikus, ko klāj tumši timekļi,
Kurjus vēl nepiemin raksti, ne zīmekļi.*

*Varbūt šie birzi uz ēnainiem pauguriem
Ziedokļu akmeņi stāvēja auguriem.*

*Debesīs, makoņu avis kur pagānās,
Senāk te jājuši jodi un raganas.*

*Badi un mēji šie paaudzēm pļāvuši,
Kādi gan kaņi nav ļautiņus kāvuši!*

*Skumji kā šalkas no naksnīga priedāja
Skanēja dziesmas, ko sērdieņi dziedāja.*

*Lai cirta galotni, lai zarus kapāja,
Aug jaunās atvases, savijas lapājā.*

*Lai tāles dunēja, lai kāvi plaksnāja,
Dievs veda zemi zem laimīga zvaigznāja.*

*Stāvi tu, milzeni, vēl dažu simteni,
Rotādams brīvu un laimīgu dzimteni!*

gan viņš mani vairs nemil, tomēr pasaulē man tuvāks par visu.”

„Tik tālu gan,” izdvēsa Andris, pūlēdamies atkal uzraut svārkus, kas cīkstoties bija nošļukuši no vienas piedurknes.

„Jā — dievamžēl,” Lina čukstēja, raudzīdamās latgalieti. Tas stāvēja liels un šķautnains un lūkojās projām pļavā, kur miglā iezīmējās izraktās upes tumšie uzbērumi. Viņš stāvēja mierīgs, it kā nekas sevišķs nebūtu noticis. It kā tikko būtu pāršalkusi pāri silta vēja pūsma, vai pārlidojis apmaldījies putns. Taisnību sakot, iegūtā uzvara viņu neieliksmoja. Panākumus aizēnoja gaidāmie pienākumi, un tie arvien viņu atbaidīja.

„Sai pašā naktī es aizeju no tevis — pie viņa,” Lina raudzījās uz latgalieti, kas arvien vēl skatījās projām. „Tu dzirdi,” iesaucās viņa spalgi, „es aizeju no vīra pie tevis! Un ja arī tu mani atraidīsi, padarīšu galu!”

„Nebrēc, nav ugunsgrēks!” pulsis teica pikti un pagriezās pret Līnu. „Kas tev teica, ka es nepieņemšu? Nāc vien, maiss ir plats diezgan, gan sazulēsīmi!”

„Zebiekste, netikle...” murmināja Andris. Viņa sirdi gremza neslāpējamas dusmas. Tikai viņš īsti nezināja, uz ko dūmoties, uz Līnu, latgalieti vai veco Vālodžu tēvu, kas viņu bija aicinājis iegātnot? Kaut gan būtu pareizāk, ja savas dusmas vērstu pats pret sevi: viņš taču bija labprātīgi gājis par iegātni, labi zinādamas, ka nekad nevarēs Līnu mīlēt. Dusmas un satraukums tomēr neļāva atzīt savu vainu. Viņš dega pats savā naidā un nievās, raidīdams naktī saraustītus vārdus, kas atbalsojās mežā un apdzīva miglainajā pļavā.

„Andri, Andri! Esi prātīgs, izšķirsimies ar labu!” elsoja Lina, pievirzīdamās vīram tuvāk. Viņa satvēra tā piedurkni, Andris atkal to atrāva. „Kādēļ maidoties? Tu nekā neesi zaudējis, ja es aizeju no tevis. Nekad neesmu tev īsti piederējis. Tu būsi tikai brīvāks, es pašķiršu tev ceļu. Tu varēsi rīkoties, kā patīk, un arī man būs vieglāk. Es jau no kāzu dienas jutu, ka esam svešinieki. Ja tu būtu mani mīlējis vai mazliet cienījis, tad izturētos citādi. Tev būtu atlicis kāds lieks brīniņš vai siltāks vārds, ko veltīt man; es gaidīju, izslāpusi gaidīju, bet ieraudzīju, ka visas pasaules lietas tevi saistīja vairāk nekā tava paša sieva. Šī apziņa mani aizvainoja un padarīja spītīgu. Man bija vieglāk aiziet pa sāncelšiem, kad nāca kārdinājums. Es zinu, ka šis cilvēks, pie kā visu laiku esmu gājusi, ir manis necienīgs nelietis. Viņš mani izmantojis un sāpinājis, un tomēr vienreiz mūžā viņš ir mani patiesi mīlējis. Un tādēļ es tagad palieku pie viņa.”

„Nerunā, Līn, mulķības, iesāmi!” vednāja viņu latgalietis. „Iesāmi! Kas šis par biktstēvul? Kas bijis, bijis — sunim suņa alga. Nāc!”

„Uz kuriem?” Lina raudzījās izbriņģa pilnu skatu. Svešinieka drošais aicinājums viņu pārsteidza, kaut pati bija tikko piedāvājusies iet līdzī; viņa satūlējās no epējās izšķiršanās. Tas viss notika pārāk ātri. Varbūt viņa iekšīgi vēl cerēja citu izeju?

„Pie manis — uz mūsu šķūni.”

Jaunā sieva atkāpās soli, nosausināja acis lakata stūrī, tad vācinādamās teica: „Es iesu, labi, tikai ne šonakt. Šonakt vēl palikšu savā pajumtē.”

Viņa jau sāka šaubīties par savu soli, domās jaunais stāvoklis likās pieņemams, bet īstenībā tas atbaidīja.

Andris pēdējos vārdus valts nedzirdēja. Viņš spēji apgriezās un satrauktiem soļiem iegāja mežā. Tikai tumsā vēl noskanēja viņa lāsts: „Glodene!” Viņam gribējās pēc iespējas ātrāk pazust no pazemojuma vie-

...kur bija visdziļāk aizkarta viņa patmi-
lība un īpašuma tiesības. Varbūt, ja viņš
varētu aizraidīt Līnu, tad sirdi pārņemtu
vismaz pašapmierinājums. Bet tagad Līna
aizgāja no viņa un aizgāja pie tā, kas viņa
bija pieveicis.

„Gaidi mani rītvakar pie lielā akmeņa!”
teica Vālodžu saimniece, nomierinājusies.
„Ja nāks, tad ar visām mantām, bet ja ne-
nāks — negaidi! Tagad paliec vesels!”
viņa noliecās, paņēma balto drāniņu, kur
bija iesieta ēsma.

„Tad tu nāksi?”

„Es nezinu, laikam vajadzēs nākt. Es
gribu, lai manam bērnam būtu tēvs.”

„Nāc vien, gan saspiedisimies! Sarunāšu
tev kādās mājās istabiņā, Nebīsties, šķūnī
nevajadzēs dzīvot!” Cilvēcības jūtas, kas
vēl mita Latgales puīša sirdī, bija pēkšņi
uzvirtojušas augšup. Šis nakts notikums
viņu tomēr bija dziļi aizkustinājis. Visu
mūžu viņš bija nostaiģājis kā bezrūpīgs
ceļa gājējs. Tagad pirmoreiz vajadzēja
uzņemties ģimenes gādnieka pienākumus.
Viņš gribēja gādāt par Līnu nevis tādēļ,
ka tā bija viņa bērna māte, bet gan vai-
rāk tādēļ, ka tā bija Andra pielaulātā sie-
va. Viņš alka sāpināt un pazemot lepno
Andri. Un viņš to darīs tik ilgi, kamēr pa-
šam apniks. Viņa vīrišķīgā pašapziņa pa-
starpām gavilēja.

„Un tu mani neatstums, kad mēs vairs
nebūsim divi, bet trīs?” vaicāja Līna, kad
viņi sāka soļot pāri pļavai uz Vālodžu kal-
na pusi.

„Nē. Prom tevi nedzīšu, bet, ja pati gri-
bēsi iet, turēt neturēšu.”

Tā runādami, viņi pazuda miglainajā
naktī, un, kad viss bija izrunāts, pār abiem
gājējiem sajumās klusums. Puisis ar roku
aptvēra Līnas vidukli un atbalstīja viņu,
ejot pa šauru, cinaipo purva taku.

Aizbēdzis no sadursmes vietas, Andris
maldījās pa mežu. Galva viņam dunēja
pretrunīgu domu pilna. Aizvainotais lep-
nums nedeķa miera, dusmas tīrdīja, un pa
vidu jaucās kāds vārds neietverams žē-
lums. Tā bija pirmā neveiksmē viņa mūžā

— pirmā un sāpīgākā. Un jo ļaunāk tādēļ,
ka ar to piepildījās tēva vārds. Ienācis
un nozākātais tēvs bija izrādījis tālredzī-
gāks par pašgudro dēlu.

Andris klīda uz labu laimi bez ceļa, tu-
rēdamies tai virzienā, kur pēc viņa domām
vajadzēja atrasties malai. Dienā viņš šai
mežā pazina katru teku, katru koku, jo te
bija neskaitāmas reizes ogots un sēpots,
te viņš bija tēvam nācis līdzī malku cirst,
te viņš bija klejojis vaļas brīžos, kaldams
savus nākotnes nodomus un iztēlodams sa-
vu jauno dzīvi. Jaunā dzīve... Cik nožē-
lojami un smieklīgi! Tā bija viņa nākotne,
jaunā dzīve, kad svešais latgalietis atvil-
sievu un pašu pamet pusdzīvu! Visi labie
nodomi likās sabrukuši. Appemšanās pievi-
lusi, cerības izgaisušas. Andris jau sāka
nožēlot savu ietiepību. Ko tā bija līdzējusi?
Visa pasaule varēs rādīt uz viņu ar pirk-
stu. Lūk, tur iet Vālodžu iegātnis, kuņa sie-
va aizbēga ar sarkanmataino latgalieti!

Mežs izskatījās tik divains, pilns spokai-
nu ēnu un tumšu šalku. Pāri gaiotnēm si-
dēja mēness, bet biežais zaru vijums ne-
ļāva šai gaismai ielauzties biežoknī. Likai
retā vietā, kur koki stāvēja atstatāk cits
no cita, sūnā pavīdēja pa gaišākam pta-
kumam. Vai viņam vairs nebija neviena
gaišāka plankuma priekšā, kurp tiekties
un kur meklēt glābiņu un patvērumu no iz-
misuma?

Viens cilvēks bija. Viņš varētu pie tā
iet un izsūdzēt savas bēdas. „Ja tev kād-
reiz top smaga sirds, atnāc, izrunāsimies,
varbūt taps vieglāk!” Šie vārdi uzvirvoja
no atmiņas dziļumiem. Vai viņš tagad va-
rēja tur iet, kad visu laiku bija tieši var-
rījis no Marītes? Tā būtu par jaunu sevis
pazemošana. Pretējā savai pārliecībai, viņš
bija centies atteikties no Marītes. Viņš bi-
ja gribējis spēlēt taisno saimnieku un vīru,
kam tiesība nostāties kā soģim par visiem,
sevišķi par savu sievu. Un otrkārt, Andrim
derdzās slepenā mīlestība, viņš nebija un
nevarēja būt pakrēšļa cilvēks, kas rīkojās
slepeni. Viņš gribēja, lai viņa darbi un do-
mas būtu skaidri, ja nebija istas mīlesti-

bas, tad zagtu viņš nevēlējās. Varbūt vē-
lāk, kad bangas būs rimušas un debess no-
skaidrojušies, varēs uzmeklēt Marīti, bet
pagaidām viņam bija kauns meklēt viņas
atbaletu.

Andrim kļuva vientuļi un baismi. Viņš
raudzījās visapkārt, it kā meklēdams ceļu,
un nejauši tālumā stāp kokiem pazibēja
divas zakgojošas uguniņas. Viņš uzmanī-
gi raudzījās, vai tā bija uguns. Nē, tās va-
rēja būt tikai zvēra acis, kas zaigo mēnes-
nīcā. Viņš brīdi klausījās, bet cita nedzir-
dēja kā tikai koku šalkšanu. Andris pa-
cēla no zemes resnu, sausu zaru un sāka
virzīties uz to pusi, kur spīdēja nezināmā
dzīvnieka acis. Mazpamazām meža krēslā
iezīmējās zirga siluets. Tur bija nevien
zirgs, bet arī pajūgs, ur ap pajūgu rīkojās
kāds vīrs. Andris spēra vēl dažus soļus
un ieraudzīja, ka vezuma krāvējs — viņa
tēvs. Vālodžu iegātnis gribēja paslēpties
aiz koka, bet vecais Vīksna bija sklau-
sījis nācēja soļus un bargi uzsauca:

„Kas tur?” Tēva sauciens Andri apstā-
dīnāja, viņš netika vairs ne uz priekšu
ne atpakaļ. Paņēmis cirvi, Vīksna tuvojās
Andrim un, ieraudzījis dēlu, pārsteigts no-
murmināja:

„Tu nāc kā saukts. Nupat nosūrojos, ko
tev cilvēkam līdz audzināt bērnu, ja ve-
cumā nav palīga. Lai nu viens saka, ka ne-
notiek brīnumi. Nāc, uzcelsim priedes
rezgalī!”

Andris vēroja tēvu ar samulsušu skatu.
Viņš vairāk priecātos, tagad satiekot vilku
vai lāci nekā savu tēvu, bet aiziet vairs
nevarēja.

„Tu gribi, lai es palīdzu zagt?”

„Atkal vecā dziesma! Vai neesi to aiz-
mirsies? Kas tevi aicina zagt — es saucu:
nāc palīgā iecelt! Gan es pats zināšu —
zagt vai nezagt! Un ko te cilvēks šai me-
žā var nozagt, ko Dievs sējis un audzējis?
Vai domā, ka esmu liels zaglis, ja aizve-
du mājās kādu koku? Nē, dēls, tā nav zag-
šana. Par tevi gan es nezinu, ko tu staģā
pusnaktī un kādas gaitas tev padomā.”

(Turpinājums sekos.)

Teātris dodas pie skatītāja

Rosīgu darbību pasācis jaunais Skatuves
mākslas ansamblis, kas savā īsajā pastā-
vēšanas laikā jau paguvjis iestudēt 5. uzve-
dumu. Ansamblis izveidojies no agrākā Ce-
ljojošā, Zemnieku drāmas un citu mazo ska-

lupju māksliniekiem. Būdami entuziasti un
veikdami savu darbu patiesā priekā, an-
sambļa dalībnieki nebaidās no grūtībām,
kādas gadās, dodoties uz mūsu zemes tā-
lākajiem novadiem. Tā ansamblis jau ir

ciemojies gan Krustpili, gan arī nokļuvis
līdz pat leišu un igauņu robežām. Daudz
izrāžu tas veltījis cildenajam Tautas pali-
dzības darbam un tagad, iesākot sadarbību
ar Kaņavīru palīdzību, dos arī izrādes mū-
su ievainotajiem cīnītājiem.

Liela nozīme ansambļa sekmīgākas dar-
bības izveidošanā piešķirama Mākslas un
kultūras lietu departamentam, kas tagad an-
samblī nēmis eavā pārraudzībā. Tāpa! an-
sambļa atzīstamā mākslinieciskā kvalitāte
un spēles gaumes izveidojums panākts, nā-
kot talkā mūsu režijas meistaram Alfrēdam
Ammanim-Briedītim.

Kā jaunāko iestudējumu ansamblis izvē-
lējis Pāvila Gruzņas komēdiju „Pūra lāde”.

Par šo ansambļa uzvedumu būs it īpaši
iepriecināti lauku skatītāji. J. B.-D.

P. Gruzņas komēdijas „Pūra lāde” 2. cēlle-
na atna. No kreisās: Kaivēnu Bērtulis —
Pēteris Vinks, Zutānu Šimanis — Jānis Zu-
tis, Alvine — Mirdza Gornica, Buchbinders
— Pēteris Kaktiņš, Minna — Lidija Mieri-
ņa, Jūle — Milda Karpa, Brencis — Vilis
Kimešis, Gusts — Oskars Ķibars un Ilze —
Valija Eglīte.

ZEM CIŅU KAROGA

MŪSU KULTŪRAS DZĪVE AIZVADĪTAJĀ GADĀ

Cauri kaŗa dārdiem, pāri kauju viesuļiem, ne brīdi neatslābdamas degšanas kāpinājumā, visu aizvadīto gadu mūsu zemē blāzmojušas gara uguns, turēdamas nemirstīgu sardzi gan lielos mākslas tempļos, gan tālos lauku saiešanas namos. Asāk un dziļāk izjuzdama ciņu lielumu un savu likteni, latviešu tauta alkātīgā kultūras pulsējuma sakustināta līdz vismierīgākajai akmens dvēselei, kā arī meklēdama sava stipruma un neuzdamības apliecinājuma, cieši saslēgusies ap sava gara apcirkņiem — nēmdama no vecā un slāpdama jaunā. Pārbagāts aizgājis pagājušais gads ar ļoti ievērojamu sarīkojumu skaitu, ar rakstīta vārda izplatību, ar jauniem un paliekošiem sasniegumiem citās mākslās. Visa kultūras dzīves veidojusies un plētusies zem ciņu karoga, vairāk sevī atspoguļojot un izteicot laikmetu, nekā apstājoties pie lielāku un pārļaimetīgu darbu radīšanas, kas trauksmainības pārpilnās dienās sev neatrod auglīgu vidi. Tā varam sacīt, ka neko atsevišķu, spilgti iezīmīgu 1943. gads mūsu kultūras laukā nav atstājis, bet tas bieži bijis vecā pārradītājs, pārjaunotājs un arī jaunu iedīglu meklētājs. Kopumā — aiztecējušais gads pārliecinoši parādījis latviskās kultūras spēcīgo sazēlumu, plašos radīšanas apvāršņus un jaunu talantu rezerves.

Meklējot dziļākus pārdzīvojumus un apzinoties laikmeta nopietnību, mūsu opera un teātri visvairāk iestudējuši nopietna satura darbus. Lai minam pasaulē klasiskus — V. Šekspīru, Silleru, Moljēru, Goldoni! Līdz ar tiem ik sezona atsvaidzināta ar R. Blaumani, A. Brigaderi un M. Zīvertu. Šos nopietna pārdzīvojuma uzvedumus ar plašu jautrības skālu līdzsvarojis Tautas teātra repertuārs, kā arī Anšlava Eglīša, E. Zālītes un Ozoliņas komēdijas Drāmatiskajā un Dailes teātrī. Skatuves rakstniecībā arī pagājušajā gadā spēcīgākais pārstāvis palicis M. Zīverts. Izcilu sniegumu aizvadītajās dienās devis Dailes teātris ar Sīl'era „Marijas Stjuartes” uzvedumu, izpelnoties Mākslas un sabiedrisko lietu departamenta atzinību. Ar labiem sasniegumiem savu vārdu skanīgu darījusi arī Liepājas opera un drāma (daudz jaunuzvedumu ar jauniem spēkiem), Jelgavas, Daugavpils un Rēzeknes teātri, kā arī jaunais Kuldīgas drāmatiskais ansamblis.

Rīgas opera krāšņā inscenējumā devusi oriģinālbaletu — A. Kalniņa „Staburagu”. Skatīvi pārstaigājis arī pārjautotais J. Kalniņa „Hamlets” un pēdējās dienās Musorgska „Kņazs Igors”. Augstā cieņā kā arvienu stāvējis operas balets un atsevišķie solistu sarīkojumi ar viesizrādēm Vācijā un jauno baleta solistu parādi Rīgas skatītājiem.

Plašajā koncertu klāstā, kas tik lielā skaita saistījuši dziesmu un mūzikas draugus, pirmajā vietā jāmin reichsko misāra protektorātā rīkoti simfoniskie koncerti Rīgas operā un izcilo vācu mākslinieku — solistu prof. Kūlenkampfa, Erdmaņa, prof. Ābendrota un citu vienreizīgie sniegumi. Kā zīmīga parādība aizvadītajā koncertu gadā atzīmējama daudzu jaunu dziedoņu debijas pirmajos patstāvīgos sarīkojumos, kas visumā tomēr nav devušas vairāk par saskatāmām cerībām uz neatlaidīga darba kontu. Koncertos parādījusies arī latviešu skaņražu darbs, kas pa lielākai daļai izpaudies daudzās solodziesmu kompozīcijās, daudz mazāk cita rakstura darbos (te gan godam minama Jāņa Ivanova „Atlantīdā”). Ar paliekošām oriģināldziesmām sevi apliecinājuši apdāvinātie jaunākās paaudzes komponisti — J. Kalniņš, J. Ķepītis, A. Zilinskis, L. Garūta, P. Barisons. H. Berino, J. Ivanovs u. c.

Komponisti un dziedoņi, tāpat citi mākslinieki, jau sen vairs nav ieslēgušies tikai Rīgas sabiedrībā, viņu darbs saistījies ar visu zemi.

Tālus ceļus pagājušā gadā tie mērojuši, sekojot Tautas palīdzības un A/S daudzo nodaļu aicinājumiem visnomaļākajos Latvijas stūros. Lielu popularitāti jau ieguvuši strādājošiem rīkotie darba pārtraukuma koncerti.

Gadījies tomēr, ka arī alkātīgais un atsaucīgais Rīgas koncertu apmeklētājs reizēm nespējis izsekot nepārtrauktajai sarīkojumu virknei, par daudziem interesēdamies un daudzus apmeklēdam, tas bieži vien sevi sajutis nogurumu, nespēdam uzņemt un pārdzīvot priekšnesumus bez atlikuma. Tādās reizēs koncerti vairs nav devuši svētku baudījumu, bet kļuvuši par ikdienišķīgu parādību.

Ar izcilu dziedoņu — jaunu mākslinieku pieteikšanu atklātai aizvadītajā gadā sevišķi lepoties nevar arī mūsu konservatorija. Absolventu koncerts radīja viduvējus dotumus, par pārējiem spilgtāki sevi apliecinājuši pianisti.

Īsi pirms gadu maiņas durvis atvērusi Mākslas akadēmija Beigušo darbi visumā turas iepriekšējo gadu līmenī, bez apstrādājuma un temu savdabības. Bagātas aizvadītās dienas ritējuma tēlotajai mākslai ar labi noorganizētām darba skatēm ne tikai Rīgā, bet arī tālos lauku centros.

Apbrīnojami kupli pagājušā gadā sazēlusi mūsu rakstniecība, sniedzot lasītājiem tiešām ievērojamu grāmatu skaitu, kas kaŗa laika apstākļos ir vairāk nekā vērtīga parādība. Atzīmēšanas vērti ir arī lielie grāmatu tīkotāju pulki, kam nekad nepietiek jaunā, ir vajadzīgs vēl un* vēl. Ja arī grāmatu tirāža ir ievērojama un lasītāju saime gandrīz nepārdzama, tad viss tas tomēr iepriecina tikai kvantitatīvi. Starp daudzajiem ievērojamiem tulkojumiem (no vācu, somu, spāņu un igauņu literatūras) pavisam maz kvalitatīvi augsti vērtējami oriģināldarbi. Pie ievērojamas cienīgiem pagājušā gada prozas darbiem pieskaitāms meistara K. Zariņa romāns „Kāvu gadi”, arī I. Leimanes „Vilkaču mantinieci”. Dzejā 1943. gads nav devis nevienu spilgtāku grāmatu, varbūt dažu apdāvinātu iesācēju. Toies dzeju sākušas apdraudēt sieviešu nedzejniču briesmas, kas, līdzīgi krietnām mājamatniecēm, saliek vārdus kā krāsainus tamborējumus. Šis laiks prasa talantus, ielus un vienreizīgus; kas gan tagad klausīsies sīko knibināšanos ap sevi, kad tautu liktenī pārtop uguns? Lielas domas vajadzīgas, lieli vārdi, sakāmi, lieli darbi veicami. Liels laikmets veļas pāri pasaulei, savā lokā tas ieņēmis arī latviešu tautu — liels laikmets radīs arī lielus dzejniekus, kā tas bijis vienmēr.

Nekad vēl tik dzīvi un dziļi rakstnieks nav iegājis savā tautā kā pagājušajā gadā. Grūti minēt visus tos sarīkojumus, kuŗos piedalījušies gan vecie, gan jaunie literāti, pulcēdami ap dzīvo vārdu ne tikai jaunatni, bet arī ļaudis, kas citkārt par īgrāmatām maz interesējušies. Rakstnieks laukos ir gaidīts viests — tikai ar dzīvu un patiesu vārdu, pārdzīvotu līdz ar savu tautu. Par tradīciju jau kļuvušas rakstnieku pēcpusdienas Rīgā, tāpat retāk Liepājā un Jelgavā.

Tāpat varam sacīt — 1943. gads krāšņi aizdziedāts nekuriem. Dziesmu svētkos skanējusi Rīga, dziesmas šalkušas Daugavpilī, Jelgavā, dziesmas balsojušās Cēsis un tālā austrumu pamalē Ludzā, arī citās vietās. Kā ievērojams notikums mūsu kultūras dzīvē pagājušajā gadā atzīmējama Kultūras fonda un A. Brigaderes piemiņas komitejas darba atjaunošana.

Zem ciņu karoga, pilna strauja pulsējuma, mūsu kultūras dzīve neaizmirstamā Eiropas kaŗavīra aizvējā plētusies kā ūdeņu bagāta upe. A. Z.

Lize Dzeģuze — Paaudzes ceļš. Diplomdarbs Beiguši Latvijas mākslas akadēmijas vec. doc. K. Jansona vadīto iigūrālās tēlniecības meistardarbnīcu ar mākslinieces tēlnieces gradu.

Der zināt par EMILU JANNINGSU

Ir dzirdēts, ka par lielākām summām pinkta dvēseles nemirstība, bet liels brīnums pat 20. gadsimtā būtu, ja pēkšņi pie kādām durvīm parādītos izkārtne: Pieņem atjaunot vecas sirdis. — Dzīves liebie skeptiķi, kas šaubās par visu, savilkta lūpas gaužām neticīgā smīnā. Par spīti tam tomēr daudzi smaidoši sirmgalvji apliecina savu jauno sirdi.

Jauno Tobiss filmu „Veca sirds kļūst atkal jauna” varētu nosaukt arī par Janningsu filmu, jo blakus viņa tēlojumam nav citu galveno lomu veidotāju. Tomēr nekādā ziņā Janningsa sniegtais Frīdrihs Vilhelms Hofmanis neaizēno un nemazina pārējos tēlotājus. Marija Landroka veiksmīgi tēlo Brigitu Lüderi. Ar mīlas piedzīvojumiem mūžīgi aizņemto Dr. Paulu Dēnhartu tēlo Viktors de Kova.

Par šo problēmu, šķiet, daudz domājis Emīls Jannings un arī atradis laimīgu atrisinājumu, ko rīdzinieki tagad var noskatīties uz ekrāna. Pirms izrādes pats Jannings noslēpumaini smaida un ir komentāros atturīgs. Priecīgs viņš gan par to, ka ar savu piedalīšanos var sniegt skatītājiem filmu, kam ir dziļa dzīves apliecinātājas nozīme. Tie, kas emejas, apstiprina dzīvi; un tā arī izskaidrojams šis filmas ciešais kontakts ar skatītājiem, jo bez parastās komēdiju situāciju komikas tīri cilvēciskais, kas te figūrē, iekaro skatītāju sirdis. Atklājas arī vēl, ka šīs filmas galvenā tema ir aktuālā problēma — kā vecā paaudze atrod ceļu uz mūsdienu jaunatni. Emīls Jannings izvēlējies sev arī spējīgus līdzspēlētājus.

Lai gan šai jaunajā gadā pēc ilgāka starplaika Emīls Jannings kino mākslas cienītājus nodomājis pārsteigt, no projektora klusi aizzogoties līdz ekrānam, tomēr rīdzinieki atceras viņu gluži labi un zina arī tā lielās spējas izveidot raksturus un sniegt pilnvērtīgu spēli.

Emīls Jannings arī savā privātajā dzīvē cienī un labprāt atceras noteiktus, izturētus raksturus. — Kad viņš vēl bija ceļojošs skatuves aktieris, tas kādā mazā frizētavā palika parādā par matu griešanu. Jannings, protams, šo nenolīdzināto kontu aizmīrsa, bet ne figuro. Kad pēc vairākiem gadiem tas izlasīja laikrakstā, ka mākslinieks kļuvis slavens un atgriezies Vācijā, viņš iedomājās, ka pienācis īstais laiks piesūtīt Janningsam lēsi par 60 feniem. Janningsu uzjautrināja šī vīra noteiktība, un viņš tam nosūtīja savu attēlu ar vēltījumu domādams, ka ar to viss nokārtots. Bet nekā — noteiktais bārdzinis pateicās par saņemto attēlu un piesūtīja Janningsam 2 bārdas skūšanas abonementus paskaidrodams, ka attēlu pārdevis kādam autogrammu vēcejam par 10 RM, bet, tā kā Janningsa parāds esot tikai 60 f., tad nu savkārt viņš esot gribējis nokārtot savu parādu...

Vai Emīls Jannings arī dzied, tas nu gan rīdziniekiem nav gluži skaidrs, jo, kad kādā filmā viņš uzstājās kā dziedātājs, sprieda, ka balss un dziedātājs šoreiz esot katrs par sevi. To noskaidrot varbūt rīdziniekiem izdotos, ja te kādu dienu ierastos Jannings pats. Rīgas autogrammu kārotājiem tad gan būtu jāpamanās, kaut vai tīrās peļņas dēļ vien...

Bet vispirms būs jāmēģina atrisināt mūsdienu smagā problēma — kā iegūt ieejas kartes izrādē?

A. R.

Kā jau pa tumsu

Rūgtā dzīves īstenība, jeb kā kurais saprot.

Aptumšotās Rīgas gada pēdējais vakars. Bālajā mēness gaismā mirdz pirmās pārelas, šķīn svētku zvaniņš pie ormaņa ilks. Lielais pulkstenis maļ gada pēdējās stundas un gaida, līdz viņam garām aizripos pēdējais tramvajs šinī gadā.

Tas ir tik romantiski, ka mīlas un sāpju dzeļnieks Sirdsskēlīte nevar savaldīt savas jūtas un griežas pie dāmas sudrablapsā un garos zābacinos, kas jau vairākkārt mēro attālumu no pulksteņa līdz tramvaja pietātnēi.

„Daiļā,” viņš čukst. „Šis pārslas, mēness un zvaigznes mūs paceļ pāri visam, tās liek runāt sirdīm, padara mūs tuvus..”

Dāma palēnina gaitu. Mans Dievs, domā Sirdsskēlīte — tagad vai nekad sāksies mans lielais piedzīvojums.

Garie zābacini apstājas pret Sirdsskēlīti pagriežas divas garās skropstās paslēpušās acis un ugunīgas lūpas čukst: „Vai jums spēkis ir?”

Ārsts: „Nu kā tad jums līdzēja izrakstītais pulveris?”

Paciente: „Tas bija nepārspejams. No reumatisma esmu brīva, dēlam klepus pārgāja, un ar atlikumu vīrs nospodrināja velosipedu.”

BAILĪGI JAU IR.
„Iesim, draugs, ātrāk! Mums seko, un viņi ir divatā, bet mēs esam vieni paši.”

NOTEIKUMI JĀIEVĒRO.
„Mīļais, vajadzēs aptumšot logus — mēness ir tik gaišs!”

NAV TIK NAIVA.
„Kā domā, Millij, kurš gada laiks visizdevīgāks mīlai?”
„Man šķiet, ka ziema.”
„Mulķīte, kādēļ tad tā?”
„Tādēļ, ka ziemā visgarākās nakts!”

LAIME GAN!
„Menši! Mums ir tiešām laime!”
„Kā tā?”
„Laime, ka nebraucām automobiļos.”

CIŅA PRET ŽNAUDZĒJU.
„Vai nu jūs tūlīt pazudisiet, jeb es ietu un atnesīšu patronas.”

Traks gan.
„Vai zini, nupat ir gals klāt! Mana sieva kļuvis tik nervoza, ka, dzirdot nakti pat mazāko troksnīti, man jāceļas augšā un jāpārbauda, vai dzīvoklī nav ielauzušies zagļi.”
„Saki taču viņai, ka zagļi troksni netaisīs.”
„Pateicu, bet nu viņa uztraucas arī tad, ja neko nedzird.”

Techniskā mīla.
„Man vienmēr gribas mīlu salīdzināt ar fotografiju.”
„Kā tā?”
„Jā, jo tā vislabāk attīstās tumsā.”

APTUMŠOŠANAS VAINĀ.
„Ak tu plūks, kas par tumsu! Pa gabalu likās tīri patīkami!”

DROŠS PALIEK DROŠS,
jeb patentlīdzeklis pret miesas bojājumiem aptumšošanas laikā.

SVĒTDIEN, 9. JANVĀRĪ.

5.00 Vācu karavīriem. 6.30 Ziņas latv. val. 6.45 Mūzika. 7.00 Ziņas vācu val. Pēc tam: Dienas programma. 7.10 Mūzika (turp.). 8.00 Svētdienas rītā. 8.30 Vingr. bērniem. 9.00 Vācu meistari mūzikā un literatūrā. 10.00 Ziņas vācu val. 10.10 Dievkalpojums. 11.10 Mūzika no Pēra Ģinta svītas (sk. pl.). 11.30 Nedēļas polit. priekšlasījums. 11.45 Vācu māksla, vācu gars. 12.15 Ziņas latv. val. 12.30 Ziņas vācu val. Pēc tam: Vācu tautas koncerts. 14.00 Ziņas vācu val. 14.15 Ziņas („Landsdienst Ostland“). 14.30 Melnbaltā zeme, Fr. Jansona raidāmluga bērniem. 15.00 No latviešu operām un drāmām. E. Traviņa, F. Viksne un Ā. Kaktiņš, radiofona koris, orķ. un dekl. Diriģents: prof. J. Mediņš. 16.00 Ko karavīri vēlas (pārr.). 16.45 Ziņas latv. val. 17.00 Ziņas vācu val. 17.15 Ko karavīri vēlas (pārraid.). 18.00 Berlīnes filharmoniku koncerts. 19.00 Nedēļas atbalss. 19.15 Latviešu karavīru pusstunda. 20.00 Ziņas vācu val. 20.15 Vīne-Berlīne (sk. pl.). 21.00 Ziņas latv. val. 21.15 Vīne - Berlīne (turp.). 22.00 Ziņas vācu val. Pēc tam: Nākošās dienas programma un sporta ziņas. 22.20 Deju mūzika un laika kavēklis. 24.00 Ziņas vācu val. 0.15 Nobeigums.

PIRMDIEN, 10. JANVĀRĪ.

11.30 Darbam un mājai. 14.30 Solistu koncerts. F. Viksne un A. Dunķels (vijole). 15.30 Mūzika (sk. pl.). 16.00 Pēcpusdienas mūzika. V. Liepiņa-Zaķe un radiof. deju kap. 17.15 Solistu konc. H.Lūse, B.Ozoliņa(klav.) un prof. A. Ozoliņš (čells). 18.30 Vācu karavīru pusstunda. 19.00 Priekšlasījumu cikls: Mūsu kaļaspēks. 19.15 Ziņas no kaļalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Politiskais priekšlasījums. 20.15—21.00 Rīga: Kas katram tik (pārraidījums). 20.15—21.00 Madona, Kuldīga un Liepāja: Kur tad tu nu biji, āzīti man? J. Veseļa komēdija. 21.15 Kas katram tik (pārraid.). 22.15 Sporta ziņas fronteī vācu val. 22.20 Nākošās dienas programma un sporta ziņas. 22.30 Kamermūzika.

OTRDIEN, 11. JANVĀRĪ.

8.00 Latviešu mūzika. Vīru sekstels un sk. pl. 8.30 Mūzika sk. pl. 12.00 Karavīru vēstulnieks. 14.30 Latviešu mūzika un literatūra. O. Blumberga (dziesmas), H. Avens (dekl.) un sk. pl. (Bāriens, Ilmāra Krasta stāsts). 15.30 Mūzika sk. pl. 16.00 Pēcpusdienas mūzika. Vera Belija (dziesmas) un mazais orķ. Fr. Dīdericha (Diederich) vadībā. 17.15 Mandolīnu orķ. K. Viksnas vad. humors latv. val. un sk. pl. 18.30 Latviešu karavīru pusstunda. 19.15 Ziņas no kaļalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Preses un radiof. polit. apskats. 20.15 15. Ģildes koncerts Pied. V. Ruševičs (vijole), A. Teichmanis (čells), J. Ķepītis (klav.) un radiofona lielais orķ. Diriģents O.

Bištēviņš. 21.10 15. Ģildes koncerts. 22.20 Deju mūzika un laika kavēklis.

TRESDIEN, 12. JANVĀRĪ.

14.30 Jautras melodijas un anekdoti. 15.30 Mūzika sk. pl. 16.00 Ope-ru mūzika (sk. platēs). 17.15 Pūtēju orķ. koncerts, Atsk. Kāda Virtsenbergas-Bādenas strēlnieku pulka pūt. orķestris mūzikmeistara Šreia (Schrey) vadībā. 18.30 Vācu karavīru pusstunda. 19.00 Priekšlasījumu cikls: Jūras kaļš un jūras spēki. 19.15 Ziņas no kaļalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Politiskais priekšlasījums. 20.15 Visur slēpjas kāda dziesma (sk. pl.). 21.15 Deju mūzika un laika kavēklis. 23.15 Deju mūzika un laika kavēklis.

CETURTDIEN, 13. JANVĀRĪ.

11.30 Darbam un mājai. 14.30 Latviešu mūzikā un literatūra. Ks. Brante (dziesmas) un K. Pabriks (dekl.). (A. Franča un E. Raistera dzejoļi). 15.30 Mūzika sk. pl. 16.00 Dienas darbs ir veikts (no kādas fabrikas). 17.15 Mūzika (no Tallinas). 18.30 Vācu karavīru pusstunda. 19.15 Ziņas no kaļalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Preses un radiofona politiskais apskats. 20.15 Instrumentu parāde (sk. pl.). — 20.15—21.00 Madona, Kuldīga un Liepāja: Brands, Skati no H. Ibsena drāmā-tiskās poēmas. 21.15 Latviešu komponistu skandāri. III. A. Kalniņš, A. Pulciņa-Karpa, prof. J. Vitoliņš (referāts), radiofona koris un orķestris. Diriģ.: B. Skulte. Korķmeistars: T. Kalniņš. 22.20 Deju mūzika un laika kavēklis.

PIEKTDIEN, 14. JANVĀRĪ.

8.00 Latviešu mūzika. Vīru dubultkvartets Dzintariēši un sk. pl. 12.00 Karavīru vēstulnieks. 14.30 Vējš pūš. Tēvoča Augusta pārunas ar bērniem. 16.00 Mūzika. F. Viksne un radiofona deju kapella A. Kornēliusa vadībā. 17.15 Koncerts. Radiofona orķestris Jozefa Inģebrahta (Inģebardt) vadībā. 18.30 Latviešu karavīru pusstunda. 19.00 Priekšlasījumu cikls: Mūsu aviācija. 19.15 Ziņas no kaļalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Raksti no laikrakstiem. 20.15 Skaņu dzirnavas. 21.15 Tautiska mūzika. Radiofona koris T. Kalniņa vad. un mazais orķ. Arv. Pārups vad. 22.20 Kamermūzika. Atsk. Sigrīda Suko (Succo) (čells) un L. Hofe-reichs (klav.). 23.15 Deju mūzika un laika kavēklis (sk. pl.).

SESTDIEN, 15. JANVĀRĪ.

11.30 Darbam un mājai. 14.30 Mazā māja, A. Brigaderes luga. 15.30 Mūzika. 16.00 Pēcpusdienas mūzika I (pārraid.). 17.15 Pēcpusdienas mūzika II (pārraid.). 18.30 Vācu karavīru pusstunda. 19.15 Ziņas no kaļalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Preses un radiofona politiskais apskats. 20.15 Ja nebūtu vīna, mīlas un jauka valša 21.15 Ja nebūtu vīna, mīlas un jauka valša (turp.). 22.20 Deju mūz.

DARBDIENĀS, KĀ PARASTS.

Divi lieli runātāji.

Franču rakstniece de Stāl kundze starp citu ieguva lielu popularitāti ar savu grāmatu „Par Vāciju”. Viņa uzturējās kādu gadu Berlīnē un Veimarā, šai laikā satiekoties arī ar Ģēti (Goethe). Abām slavenībām bija liela interese vienam par otru. Ilgā sarunā viņi apmainījās domām par Eiropas kultūras lietām, un kad Ģēte atgriezās pie saviem draugiem, viņš teica:

„Pusotras stundas pagāja ļoti interesanti! Un kaut gan es tikpat kā nekā nepaspēju pateikt, jo madame de Stāl ļoti daudz runā, es vienmēr ar labpatiku atcerēšos, ka viss, ko viņa teica, bija gudri, apģaroti un labā formā izteikts.”

Un de Stāl kundze stāstīja saviem draugiem: „Ak, taj īsajā sarunā laiciņā es pat pie vārda netiku! Bet tādu vīru kā Ģēti, kas savu ārkārtīgo garu prot izpaust tik skaidri un izmeklēti smalki, labprāt uzsklausu.”

Pārtrumpjots baznīcā.

Braunšveigas hercogs Ferdinands kādreiz ieradās Hamburgā un apmetās pazīstama bankiera namā. Tā kā namatēvs bija baznīcā, tad arī hercogs devās turp un nosēdās sava drauga solā, kur atradās arī citi pilsētas iedzīvotāji. Hercogam gadījās nosēsties blakus uzpūtīgam un ļoti lepnī ģērbtam jauneklī, kas uz ienācēja ceļa drēbēm noskatījās ar neslēptu nicināšanu. Kad tuvojās kollektes vācējs, hercogs nolika sev priekšā uz pultes vienu guldeni. Jauneklis to uzskatīja par izaicinājumu un nolika sev priekšā veselu dukātu. Hercogs iekšķīgi pasminēja un arī nolika dukātu blakus savam guldenim. Jauneklis nolika otru dukātu, hercogs atbildēja tāpat. Kad kollektes vācējs pasniedza ziedojumu trauku, katram sacensonim bija priekšā 12 dukātu. Lielīgais jauneklis sabēra savus dukātus traukā, hercogs turpretim iemeta tikai guldeni, bet dukātus iebāza atkal kabatā un vairs neslēpa savus uzvaras smaidus.

Liela starpība.

Strindbergs bija apmeties kādā ciemā atpūtā, kad pēkšņi saslima. Pie viņa ataicināja ciema ārstu. Pēc izmeklēšanas ārsts sāka mierināt savu slaveno pacientu:

„Nav nekā bīstama! Es arī kādreiz slimoju ar šo slimību un, kā redzat, esmu atkal sveiks un vesels.”

„To es ticu,” atbildēja rakstnieks, „bet jums taču bija cits ārsts.”

Profesora stilā.

Gotas profesors Galleti kādreiz ģeografijas stundā teica: „Ja mēs aplūkojam visu zemes virsu, tad karte rāda milzīgus baltus plankumus, kas ir tuksnešaināki par tuksnesi. Šo tuksnešu lielākā ēnas puse ir tā, ka tur valda neciešama saules svelme.”

ARVIEN KĀRTĪGS.

Vīrsgrāmatveža Kontiņa sieva sauc vīru: „Nāc žigļi, tavs priekšnieks piezvanījis pa tālruni!” Kontiņš lec no gultas un kliežs sievai: „Tavu trakumu, kur tu atkal esi nogrūdusi manu apkaklīti un kaklasaiti?”

NEIZPILDĀMS SPRIEDUMS.

„Anglijas un Amerikas Savienoto valstu vārdā Eiropai piespriests augstākais soda mērs un tās materiālie un kultūrie īpašumi konfiscējami!..” („Stuttg. I.”)

